

Nr 219.

Ankom till riksdagens kansli den 18 juni 1943 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till förbättrande av bostadsförhållandena jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (punkterna 19—22) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1943/44 beräkna till Statens byggnadslånebyrå: Avlöningar ett förslagsanslag av 391,800 kronor, till Statens byggnadslånebyrå: Omkostnader ett förslagsanslag av 91,000 kronor, till Främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett förslagsanslag av 6,000,000 kronor och till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

Därjämte har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att å kapitalbudgeten, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1943/44 beräkna under statens utlåningsfonder till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett investeringsanslag av 25,000,000 kronor, samt under fonden för låneunderstöd till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 40,000,000 kronor och till Tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 30,000,000 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t i proposition nr 243, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 7 maj 1943, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för bidragsverksamheten för främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer;

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder rörande bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden;

dels medgiva, att, på sätt departementschefen förordat, bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden må beviljas under budgetåret 1943/44, intill ett belopp av sammanlagt högst 1,000,000 kronor;

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder rörande tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet och tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

dels medgiva, att räntefoten för bostadsanskaffningslån, nybyggnadslån, förbättringslån och lantarbetarbostadslån, vilka må komma att beviljas under budgetåret 1943/44, bestämmas till 3.25 procent;

dels ock för budgetåret 1943/44 anvisa

a) under femte huvudtiteln

1) till Statens byggnadslånebyrå: Avlöningar ett förslagsanslag av 638,000 kronor;

2) till Statens byggnadslånebyrå: Omkostnader ett förslagsanslag av 245,000 kronor;

3) till Främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett förslagsanslag av 6,000,000 kronor;

4) till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor;

b) under kapitalinvestering, statens utlåningsfonder, till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett investeringsanslag av 20,000,000 kronor;

c) under kapitalinvestering, fonden för låneunderstöd,

1) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 50,000,000 kronor;

2) till Tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 37,000,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ovannämnda förslag har utskottet till behandling förehaft 19 motioner, för vilka redovisning lämnas i det följande.

I. Tertiärlån och tillägglån enligt kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 569) om tertiärlån och tillägglån för vissa bostadsbyggnadsföretag.

Gällande bestämmelser rörande här avsedda lån äro meddelade i omfördämda kungörelse med däri genom kungörelse den 6 augusti 1942 (nr 739) gjorda ändringar.

Enligt ifrågavarande författning kan för främjande av bostadsbyggnadsverksamheten inom riket av statsmedel beviljas tertiärlån för ny- eller ombyggnadsföretag, avseende flerfamiljshus eller enfamiljshus, ävensom tillägglån för nybyggnadsföretag, avseende flerfamiljshus eller sådant enfamiljshus, som uppföres av kommun eller därmed jämställd företagare.

Med flerfamiljshus förstås byggnad, som är avsedd att innehålla huvudsakligen mindre men rymliga bostadslägenheter och med enfamiljshus byggnad, som är avsedd att utgöra egethem.

Lån beviljas av statens byggnadslånebyrå. Låneverksamhet må förekomma allenast i kommun, som åtagit sig att utan kostnad för statsverket eller låntagaren förmedla lån av ifrågavarande art.

Såsom förutsättning för erhållande av såväl tertiärlån som tillägglån gäller, att sökanden förbinder sig att vid uthyrning av lägenheter, som tillkomma eller ombyggas genom byggnadsföretaget, under en tid av tio år icke utan byggnadslånebyråns medgivande uttaga hyror med högre belopp eller beräknade efter andra grunder än byrån godkänner.

Där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, äger byggnadslånebyrån icke medgiva, att hyrorna för lägenheter, som tillkommit eller ombyggt med stöd av här ifrågavarande lån, må i vidare mån än som kan föranledas av stegrade bränslekostnader eller före år 1942 inträffad ökning av förvaltningskostnaderna överstiga den år 1939 på orten gällande hyresnivån för lägenheter av jämförlig beskaffenhet och belägenhet.

Tertiärlån får ej överstiga beträffande flerfamiljs- eller enfamiljshus, som uppföres eller ombygges av kommun eller därmed jämställd företagare, 25 procent, beträffande annat flerfamiljshus 20 procent och beträffande annat enfamiljshus 35 procent av det värde å fastigheten eller, då fråga är om tomträtt, å byggnaden, som byggnadslånebyrån godkänt. Ej heller må, där fråga är om ombyggnad, tertiärlånet överstiga halva kostnaden för ombyggnaden. Där särskilda omständigheter därtill föranleda kan dock byggnadslånebyrån inom vissa gränser medgiva, att lånet må utgå med högre belopp.

För tertiärlån skall ställas säkerhet, vilken skall bestå av in-teckning i vederbörande fastighet eller tomträtt, liggande beträffande flerfamiljs- eller enfamiljshus, som uppföres eller ombygges av kommun eller därmed jämställd företagare, inom 95 procent, beträffande annat flerfamiljshus inom 90 procent och beträffande annat enfamiljshus inom 85 procent av det fastställda fastighets- respektive byggnadsvärdet.

Låneräntan är beträffande tertiärlån för byggnadsföretag avseende flerfamiljshus eller sådant enfamiljshus, som uppföres eller ombygges av kommun eller därmed jämställd företagare, fixerad till 4.5 procent och lånen äro amorteringsfria intill den dag byggnadslånebyrån bestämmer. Därefter utgår en annuitet, som beträffande flerfamiljshus utgör, då fråga är om nybyggnadsföretag $5\frac{1}{4}$ procent, samt då fråga är om ombyggnadsföretag 6 procent av det ursprungliga lånebeloppet under de första fem åren av lånets löptid. Under de därpå följande fem åren kan annuiteten av byggnadslånebyrån höjas till respektive 6 och $6\frac{1}{2}$ procent. Härefter skall annuiteten höjas till det belopp, som erfordras för att lånet skall vara slutamorterat inom 30 respektive 25 år från amorteringens början. För lån till enfamiljshus, som uppföres eller ombygges av kommun eller därmed jämställd företagare, utgör under de första tio åren av lånets löptid annuiteten 6.9 procent av ursprungliga lånebeloppet, varefter annuiteten höjes till det belopp, som erfordras för att lånet skall vara slutamorterat inom loppet av 20 år.

Beträffande tertiärlån avseende enfamiljshus, som icke uppföres eller ombygges av kommun eller därmed jämställd företagare, är låneräntan fixerad till 3.6 procent och lånen äro amorteringsfria intill den dag byggnadslånebyrån bestämmer. Därefter utgår en annuitet som skall utgöra under de första tio åren av lånets löptid 6 procent och under återstoden av löptiden det högre belopp, som erfordras för att lånet skall vara slutamorterat inom loppet av 20 år.

Finner byggnadslånebyrån, att den årliga kapitalkostnaden för nybyggnadsföretag avseende sådant enfamiljshus, som avses i föregående stycke, skulle komma att väsentligt överstiga motsvarande kostnad för ett jämförligt

enfamiljshus, uppfört år 1939, kan byrån emellertid medgiva, att viss del av tertiärlånet skall under en tid av tio år utgöra en räntefri stående del. Sagda lånedel må icke överstiga 10 procent av den av byrån godkända anskaffningskostnaden för byggnadsföretaget. Sådant medgivande må endast lämnas, om vederbörande kommun åtagit sig dels att under byggnadstiden utöva kontroll över företaget, dels ock att gentemot staten ansvara för sådan förlust å tertiärlånet, som kan uppkomma till följd av missbruk av den räntefria stående delen av lånet eller vanvård av byggnaden. Efter utgången av nämnda tioårsperiod äger byggnadslånebyrån, därest den då rådande allmänna bostadskostnadsnivån därtill giver anledning, besluta, att den del av tertiärlånet, som dittills utgjort räntefri stående del, skall löpa med ränta och amorteras. Meddelas ej dylikt beslut, skall nämnda del av lånet avskrivas.

Utgående ränte- och annuitetsbelopp å tertiärlån kunna under vissa förutsättningar helt eller delvis eftergivnas. Bestämmelserna härom, som återfinnas i kungörelsens 13 §, bygga på byggnadskostnadssakkunnigas förslag om införande av en s. k. räntegaranti. Dessa bestämmelser innebära, att låntagaren i form av eftergift å tertiärlånekostnaden får gottgörelse för räntekostnaderna å primär- och sekundärkrediterna, i den mån de uppgå till mera än 3.5 procents ränta å primärlånet respektive en däremot svarande ränta å sekundärlånet. Eftergiften, som kan utgå under tio år, maximeras för varje fall av byggnadslånebyrån till visst belopp, bestämt efter det allmänna ränteläget vid fastighetens belåning. Då eftergift beviljas beträffande ombyggnadslån må hänsyn endast tagas till räntekostnaden å sådana lån, som upptagits eller omplacerats i samband med ombyggnaden. Eftergift kan icke beviljas för räntekostnad för andra lån än sådana, som lämnats av stadshypoteksförening, bostadskreditförening eller sådant annat kreditinstitut, som har fastighets- eller tomträttsbelåning till sin huvudsakliga uppgift, eller av försäkringsinrättning, sparbank eller postsparbanken.

Tillägglån kan beviljas allenast under förutsättning, att byggnadslånebyrån efter prövning av dels anskaffningskostnaden för byggnadsföretaget, kostnaden för tomtmark inbegripen, dels ock fastighetens eller, då fråga är om tomträtt, byggnadens avkastningsvärde finner anskaffningskostnaden överstiga avkastningsvärdet. Det belopp, varmed anskaffningskostnaden överstiger avkastningsvärdet, plägar benämnas överkostnaden. En förutsättning för erhållande av tillägglån är vidare, att den kommun, inom vilken byggnadsföretaget är beläget, åtager sig att, på sätt och i den omfattning byggnadslånebyrån med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall prövar skäligt, bidra till kostnaden för företaget. Då särskilda skäl därtill äro, må dock tillägglån beviljas även om vederbörande kommun icke bidrager till kostnaden för byggnadsföretaget.

Tillägglån kan beträffande flerfamiljs- eller enfamiljshus, som uppföres av kommun eller därmed jämställd företagare, utgå med högst 95 procent av överkostnadens belopp och beträffande annat flerfamiljshus med högst 90 procent av överkostnadens belopp.

För tillägglån skall ställas säkerhet, vilken skall bestå av inteckning i

vederbörande fastighet eller tomträtt gällande med förmånsrätt antingen omedelbart efter den inteckning, som skall ställas till säkerhet för tertiärlånet, eller, där sådant lån ej sökes, omedelbart efter den inteckning, som pantförskrivits till säkerhet för lån, motsvarande tertiärlånet.

Tilläggsån löper tills vidare utan ränta och amortering. Medgiver byggnadslånebyrån, att de av byrån vid tilläggsånens beviljande fastställda hyrorna få höjas utöver vad som betingas av stegrade bränsle- och förvaltningskostnader, eller kan med hänsyn till det allmänna hyresläget på orten fastighetens avkastning antagas komma att stiga efter utgången av den tid, för vilken hyrorna bundits vid av byggnadslånebyrån bestämda belopp, äger byrån besluta, att tilläggsån, i den mån avkastningsökningen det medgiver, skall löpa med ränta och amortering, allt enligt de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t framdeles må meddela.

Om och i den mån tilläggsån vid utgången av den tid, för vilken hyrorna blivit bundna enligt beslut av byggnadslånebyrån, återstår oguldet och ej enligt dessförinnan meddelat beslut skall amorteras i enlighet med nyss angivna bestämmelser, skall lånet avskrivas.

Bestämmelserna rörande tilläggsån hava tillkommit efter beslut av 1942 års riksdag och sakna helt och hållet motsvarighet i förut gällande författningar. I samband härmed hava de tidigare gällande bestämmelserna rörande tertiärlån i åtskilliga hänseenden ändrats. Syftet med de nya bestämmelserna har varit att med bevarandet av hyresnivån för år 1939 nybyggda fastigheter åstadkomma en bostadsproduktion, tillräcklig att täcka det nödvändiga behovet.

För här ifrågavarande slag av lån hava å riksstaten för budgetåret 1942/43 under kapitalinvesteringar, fonden för låneunderstöd, anvisats dels ett reservationsanslag till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet av 25,000,000 kronor, dels ock ett reservationsanslag till tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet av 15,000,000 kronor. Då dessa anslag visat sig otillräckliga, har 1943 års riksdag på därom av Kungl. Maj:t i proposition den 5 mars 1943, nr 163, gjord framställning å tilläggsstat till riksstaten för nämnda budgetår anvisat dels till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor, dels ock till tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett reservationsanslag av likaledes 10,000,000 kronor. Beträffande anslagen till tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet är att märka, att de icke äro avsedda allenast för sådana tilläggsån, som beviljas enligt kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 569) om tertiärlån och tilläggsån för vissa bostadsbyggnadsföretag utan jämväl — ehuru till en mindre del — för sådana tilläggsån, som utgå enligt kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 572) om tilläggsån för beredande av bostäder åt mindre bemedlade, barnrika familjer.

I skrivelse den 26 oktober 1942 har *statens byggnadslånebyrå* framlagt förslag i fråga om lämnande av förskott å tertiärlån samt om upphävande av skyldighet för kommun att i vissa fall ställa inteckningssäkerhet. Över framställningen har statskontoret avgivit utlåtande.

Vidare har *statens byggnadslånebyrå* i skrivelse den 18 mars 1943 framlagt ett flertal förslag avseende ändringar i kungörelsen om tertiärlån och tilläggs lån respektive ändrad tillämpning av bestämmelserna i kungörelsen. Över byggnadslånebyråns sistnämnda framställning ha yttranden avgivits av statskontoret och svenska landskommunernas förbund. Därjämte har svenska stadsförbundet överlämnat till förbundet inkomna yttranden i ärendet från Stockholms stads fastighetskontor, drätselkammaren i Göteborg, Norrköpings stads fastighetskontor, drätselkamrarna i Örebro och Eskilstuna, stadsdirektören och t. f. stadsombudsmannen i Västerås, Linköpings stads fastighetskontor samt drätselkamrarna i Karlstad, Karlskrona, Halmstad och Lund.

Svenska bankföreningen har i skrivelse den 29 maj 1942 hemställt, att Kungl. Maj:t ville meddela statens byggnadslånebyrå sådana direktiv, att byrån funne sig kunna vid prövning av ansökningar om tertiärlån utgå från att fastighets primär- och sekundärkrediter vore på betryggande sätt ordnade jämväl då de voro placerade i affärsbank. Över framställningen har statens byggnadslånebyrå avgivit infortrat utlåtande, varjämte en särskild skrivelse i ämnet inkommit till byggnadslånebyrån från konungariket Sveriges stadshypotekskassa samt svenska bostadskreditkassan.

Sedan chefen för socialdepartementet erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla en sakkunnig med uppdrag att inom nämnda departement verkställa utredning rörande förhållandet mellan statens byggnadslånebyrås låneverksamhet och den allmänna kreditmarknaden har *docenten Karin Kock* på departementschefens uppdrag utarbetat en promemoria i ämnet, vilken med skrivelse den 29 mars 1943 ingivits till socialdepartementet. Över promemorian ha yttranden inhämtats från statens byggnadslånebyrå, bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen, generalpoststyrelsen och statskontoret, fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, konungariket Sveriges stadshypotekskassa, svenska bostadskreditkassan, svenska bankföreningen, svenska försäkringsbolags riksförbund, svenska sparbanksföreningen, Sveriges fastighetsägareförbund och svenska stadsförbundet.

Beräkningar rörande medelsbehovet för budgetåret 1943/44 för tertiärlån och tilläggs lån ha av *statens byggnadslånebyrå* framlagts i skrivelser den 31 augusti 1942 och den 18 mars 1943.

Beträffande innehållet av ifrågavarande promemoria samt framställningar och yttranden får utskottet hänvisa till propositionen (sid. 6—38 och 99—146).

Departementschefen har för egen del anfört följande beträffande bostadsbyggnadsverksamhetens nuvarande läge.

Det program för statligt stöd åt bostadsbyggandet, som antogs av 1942 års riksdag, har i huvudsak genomförts enligt de riktlinjer, som framlades i förra årets proposition (nr 221) angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. Under år 1942 färdigställdes 23,000 à 24,000 lägenheter i de svenska stadssamhällena, vilket motsvarar omkring hälften av 1939 års produktion och omkring 75 procent av den genomsnittliga produktionen under 1930-talet. Det kan utan tvekan sägas, att bostadsförsörjningsläget nu hade varit katastrofalt, om icke denna produktion hade kommit till stånd.

Med hänsyn till begränsningen i material- och arbetskraftsresurserna kunde fjolårets bostadsbyggnadsprogram icke syfta till att undanröja den praktiskt taget allmänna bostadsbristen utan endast till att nödortfigt motsvara tillväxten i bostadsbehovet i stadssamhällena, i synnerhet sådana, där militärförläggningar och industriell expansion ställde krav på ökad bostadstillgång, och sålunda till att förhindra, att bostadsbristen utvecklades till ren bostadsnöd. Att detta program verkligen endast svarade till nödortfitten visas oförtydligt av de senaste uppgifterna om bostadsmarknadsläget.

Det framgår av vad jag i det föregående anförde, att bostadsmarknadsläget icke förbättrades under år 1942, utan att tvärtom bostadsbristen på åtskilliga orter skärptes. Under den hittills gångna delen av innevarande år har tack vare byggnadsproduktionen under vintern ett icke obetydligt tillskott av nya lägenheter tillförts bostadsmarknaden, men bostadsbristen kvarstår. Preliminära uppgifter från socialstyrelsen angående resultatet av den sedvanliga enquëten rörande bostadsmarknadsläget omkring den 1 april ge detta vid handen. Från 40 större städer med mer än 10,000 invånare uppgavs tillgången på moderna lägenheter om 1 rum och kök som otillräcklig i 36 fall, som knapp i 4 fall. Från 56 mindre städer, för vilka uppgifter lämnats, uppgavs tillgången på samma slag av lägenheter som otillräcklig i 48 fall, som knapp i 8 fall. Tillräcklig eller god tillgång har i fråga om denna lägenhetskategori icke uppgivits i något fall. Beträffande andra lägenhetskategorier äro uppgifterna likartade. På en fråga om hur bostadstillgången förändrats under årets första kvartal ha i allmänhet svaren givit vid handen ett oförändrat läge. I några fall anses läget ytterligare försämrat; endast i ett ringa fåtal av städerna har någon förbättring kunnat konstateras. Från praktiskt taget alla städer hava uppgivits svårigheter att skaffa lägenheter för nybildade familjer ävensom för nyinflyttade. I ett stort antal fall har även lämnats uppgiften, att inneboendesystemet befinner sig i tilltagande. Överhuvudtaget kan sägas, att den allmänna bostadsbristen i stadssamhällena icke mildrats, utan snarare något skärpts. Behovet av statliga stödåtgärder för bostadsförsörjningen kvarstår oförminskat.

De skäl som byggnadslånebyrån anförde för att räkna det nödortfiga behovstillskottet något högre för innevarande år än för föregående synas mig bärande. Enligt uppgift från byggnadslånebyrån har en nyligen företagen enquëte angående behovet av nya lägenheter under 1943 givit vid handen, att de kommunala förmedlingsorganens uppskattningar sammanlagt omfatta ett betydligt större antal lägenheter än det av byggnadslånebyrån beräknade. Det är uppenbart, att under de föregående åren samlats ett stort latent bostadsbehov, som med nuvarande begränsade förutsättningar icke kan omedelbart tillgodoses. Behovsuppskattningen måste med hänsyn härtill vara obestämmd inom vida marginaler. En rimlig målsättning för bostadsbyggnadsprogrammet under nu gällande förutsättningar förefaller mig vara, att det produceras tillräckligt för att om möjligt minska bostadsbristen eller i varje fall förhindra en ytterligare skärpning av densamma. Detta kräver, såsom byggnadslånebyrån anförde och som kraftigt understrukits av de kommunala förmedlingsorganens uppskattningar, att årets bostadstillskott blir något större än det, som åstadkoms under år 1942.

Sätillvida äro utsikterna att förverkliga ett dylikt program gynnsamma, som produktionen under den gångna vintern haft en osedvanligt stor omfattning och lämnat ett betydande tillskott till bostadsmarknaden redan under första delen av innevarande år. Den eftersträfvade utjämningen av bostadsbyggandets säsongväxlingar har under den förlutna årsperioden i hög grad förverkligats. Enligt uppgift från byggnadslånebyrån har den pågående bostadsproduktionen i städerna varit praktiskt taget lika stor vid varje kvartals-

skifte från 1 juli 1942 till 1 april 1943 så när som på en svag nedgång omkring årsskiftet. Då material- och arbetskraftstillgångarna icke medge någon mera väsentlig ökning av produktionen utöver den vid nämnda registrerings-tillfällen rådande nivån och med hänsyn tagen till det under den hittills gångna delen av detta år igångsatta bostadsbyggandet, torde man kunna räkna med en i stort sett oförändrad omfattning av bostadsbyggnadsverksamheten under det närmaste halvåret. Det framstår givetvis som ett önskemål, att även följande vintersäsong utnyttjas för bostadsbyggande på samma sätt som den gångna.

Tack vare den stora vinterproduktionen har enligt uppgift från byggnads-lånebyrån ett tillskott till bostadstillgången i stadssamhällena på omkring 6,000 lägenheter erhållits redan under första kvartalet. Under andra kvar-talet beräknas ytterligare 6,000 lägenheter bli inflyttningsfärdiga. De fram till 1 april igångsatta, för färdigställande under andra halvåret planerade bostadsbyggnadsföretagen beräknas ge ett tillskott på omkring 12,000, var-med årets produktion skulle nå samma omfattning som föregående års. Till detta kommer det antal lägenheter, som påbörjas under vårmånaderna för färdigställande före årets utgång. Det kan sålunda redan nu betraktas som säkerställt — om icke nu oförutsebara hinder komma emellan — att bostads-tillskottet under innevarande år kommer att överstiga föregående års, vilket även, såsom jag förut anført, svarar till det beräknade behovet. Det är att märka, att detta större bostadstillskott tack vare säsongutjämnningen kommer att erhållas utan att arbetsmarknaden under den kommande sommaren behöver utsättas för större påfrestningar än under den föregående.

Vad rör framlagda förslag till modifikationer i reglerna för tertiär- och tilläggs-lån har departementschefen anført följande.

Enligt 1942 års kungörelse om tertiärlån och tilläggs-lån för vissa bostads-byggnadsföretag skall med enfamiljshus förstås byggnad, som är avsedd att utgöra eget hem. Innebörden av detta begrepp kan givetvis vara föremål för olika meningar. Statens byggnadslånebyrå har för sin del uttalat, att lån enligt kungörelsen tills vidare borde kunna beviljas för uppförande av en-familjshus innehållande upp till 5 rum och kök av den storlek och med den utrustning, som normalt förekomme inom lägenheter med ett dylikt antal rum. Häremot anser jag mig icke böra framställa någon erinran.

Vad angår tvåfamiljshusen delar jag byggnadslånebyråns uppfattning, att dessa i regel i ekonomiskt hänseende stå enfamiljshusen mycket nära, medan de oftast i väsentlig mån avvika från övriga flerfamiljshus. Övervägande skäl synas därför tala för att i lånehänseende likställa tvåfamiljshusen med enfamiljshusen. Jag anser mig därför böra biträda byråns i sådant hänse-ende framlagda förslag.

I gällande författning stadgas rörande kommunernas ekonomiska med-verkan med avseende å tilläggs-lånen allenast att kommunerna skola delta på kostnaderna på sätt och i den omfattning byggnadslånebyrån med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall prövar skäligt. Vid anmälan i fjol-årets proposition av frågan om tilläggs-lånen uttalade jag emellertid bland annat, att det syntes rimligt, att det kommunala bidraget i normala fall — när statssubventionen utginge för en överkostnad av lägst 5, högst 20 procent, beräknad i förhållande till anskaffningskostnaden före avdrag av det kommu-nala bidraget — till sitt kapitalvärde motsvarade ungefär halva tomtkostna-den. Möjlighet skulle därvid förefinnas för byrån att reducera anspråket på kommunalt bidrag om omständigheterna vore sådana, att kommunens var-aktiga intresse i saken vore ringa, eller om bidrag av motsvarande storlek gäves från annat håll, t. ex. industriföretag. Uttalandet föranledde icke någon

erinran från riksdagens sida. Byggnadslånebyrån har — under hänvisning till att den sålunda förordade regeln i tillämpningen visat sig medföra betydande svårigheter — nu föreslagit, att såsom allmän norm, gällande vid överkostnader inom nyss angivna latituder, måtte uppställas, att det kommunala bidraget skulle utgå med 20 procent av överkostnaden. Då det synes vara ett önskemål såväl från byggnadslånebyrån som kommunernas sida, att en närmare fixering äger rum beträffande det kommunala bidragets storlek, har jag icke något att invända mot att en dylik fixering kommer till stånd, därvid bidragets värde torde kunna bestämmas till 20 procent av överkostnaden. Även om ett dylikt bidrag blir det normala, bör byggnadslånebyrån liksom hittills hava möjlighet att förfara efter omständigheterna i varje särskilt fall. Såväl högre som lägre bidragsprocent bör därför kunna ifrågakomma.

Någon anledning att meddela uttrycklig föreskrift att tilläggsån ej får lämnas, därest överkostnaden för ett byggnadsföretag med mer än 20 procent överstiger anskaffningskostnaden, synes mig icke föreligga. I likhet med byrån utgår jag emellertid från att tilläggsån i sådana fall icke beviljas utan att särskilda skäl tala för att det ifrågavarande byggnadsföretaget bör komma till stånd; ökade krav på kommunal bidragsgivning torde — såsom byrån framhållit — få anses befogade, då byggnadsobjektet har en standard, som är avsevärt högre än den på orten gängse.

I likhet med byggnadslånebyrån anser jag det lämpligt, att det åtagande, som kommun är skyldig att göra för att byrån skall kunna medgiva, att viss del av tertiärlån för enfamiljshus skall utgöra en räntefri stående del, erhåller en något annan innebörd än som för närvarande är föreskrivet. På sätt byrån föreslagit, bör kommunens ansvar å ena sidan utsträckas till alla slags förluster utom avskrivning enligt subventionsplanen men å andra sidan begränsas till att avse allenast den räntefria stående delen av lånet. I samband därmed kan lämpligen föreskriften om skyldighet för kommunen att utöva kontroll under byggnadstiden utgå.

Med hänsyn till vad byggnadslånebyrån anfört synas icke tillräckliga skäl föreligga att upprätthålla kravet på att tilläggsån ej får överstiga 90 respektive 95 procent av överkostnaden. Jag förordar därför, att gällande maximibestämmelser i ämnet upphävas.

Vidkommande härefter byggnadslånebyråns förslag om meddelande av sådana föreskrifter, att förskott skulle kunna under vissa förutsättningar utbetalas å preliminärt beviljade tertiärlån, synes det mig med hänsyn till den långa tid, som i tertiärlåneärende ofta nog måste förflyta mellan det preliminära och det slutliga beslutet, nödvändigt, att byrån erhåller möjlighet att vid behov lämna förskott å det lån, beträffande vilket preliminärt beslut föreligger. Närmare regler rörande de omständigheter, under vilka förskott skall få lämnas, synas mig icke lämpligen böra meddelas i författningsväg, utan synes det böra bli byggnadslånebyråns sak att tillse, att denna fråga ordnas på ett för statsverket betryggande sätt. Emellertid räknar jag med att förskott i stort sett kunna lämnas under de förutsättningar och villkor, som angivits i byråns framställning i ämnet.

I likhet med byggnadslånebyrån anser jag vidare, att den skyldighet, som för närvarande enligt vissa bostadsförfattningar finnes för kommun att för erhållet statslån ställa inteckningssäkerhet, av principiella och praktiska skäl bör upphävas. Därest detta förslag bifalles, får — såsom byrån påpekat — ändring ske ej blott i här behandlade kungörelse om tertiärlån och tilläggsån utan jämväl i kungörelsen den 4 september 1935 (nr 512) om lån och bidrag av statsmedel för beredande av hyresbostäder åt mindre bemedlade, barnrika familjer och kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 572) om tilläggsån för beredande av bostäder åt dylika familjer.

Beträffande kreditmarknadsfrågorna har departementschefen anført:

Vad härefter beträffar frågan om förhållandet mellan statens byggnadslånebyrå och den allmänna kreditmarknaden framgår av den föreliggande utredningen i ämnet, att byrån vid beviljande av tertiärlån såsom lån med bättre förmånsrätt stundom godkänner även lån, som lämnats av affärsbankerna. Så torde ock i fortsättningen böra ske, där detta finnes vara av omständigheterna betingat. Särskilt synes en dylik praxis motiverad i de trakter av vårt land, där tillgång icke finnes till andra kreditinrättningar. Vanligen torde det härvid bliva fråga om byggnadsföretag av mindre storleksordning. Några närmare föreskrifter om när lån av affärsbankerna skola kunna godkännas såsom underliggande kredit synas icke behöfliga. Avgörandet bör liksom hittills tillkomma byggnadslånebyrån.

Emellertid bör — på sätt föreslagits i den av docenten Kock utarbetade promemorian — sätillvida en ändring i gällande författningsbestämmelser företagas, att det stadgande, som föreskriver, att räntegaranti endast får förekomma för lån, som lämnats av vissa uppräknade kreditinrättningar, upphäves. Enligt min mening bör nämligen i och för sig någon risk icke föreligga att bevilja eftergift för räntekostnad även i de fall, där primär- och sekundärlånen lämnats av affärsbanker. Sådan eftergift bör ock kunna medges i fall, där de underliggande krediterna lämnats av kassor, stiftelser eller kommuner.

En förutsättning för att affärsbankslån skola kunna likställas med lån lämnade av andra kreditinrättningar bör emellertid vara, att affärsbankerna icke missbruka sin möjlighet att uppsäga lämnade in-teckningslån liksom ock att de i sin räntepolitik följa vissa normer.

För erhållande av garanti för att affärsbankerna icke vid åtstramning å kreditmarknaden till betalning uppsäga lämnade primär- och sekundärlån torde — i överensstämmelse med vad i promemorian föreslagits — svenska bankföreningen böra avgiva en förklaring av innehåll, att en dylik åtstramning i första hand skall medföra en inskränkning i utlåmnandet av nya lån, medan äldre lån endast undantagsvis skola ifrågakomma till uppsägning.

Vad beträffar affärsbankernas räntepolitik anser jag mig böra i huvudsak ansluta mig till den ståndpunkt, som intagits av fullmäktige i riksbanken. Jag förordar alltså, att affärsbankerna i sin räntepolitik beträffande bottenkrediterna skola följa de av sparbankerna tillämpade normerna för räntesättningen. Räntan å primärlånen i affärsbankerna bör i regel få överstiga sparbankernas inlåningsränta med högst $\frac{1}{2}$ procent och sekundärlåneräntan bör bestämmas på motsvarande sätt. Varje bank, som önskar utlämna primär- och sekundärlån i fastigheter, beträffande vilka tertiärlån sökas hos byggnadslånebyrån, bör hava att avgiva förhandsutfästelse om att banken har för avsikt att tillämpa angivna räntesatser. Banken bör i samband därmed förklara, att banken ansluter sig till svenska bankföreningens uttalande angående sättet för en anpassning vid en åtstramning av marknadsläget.

I likhet med vad som föreslagits i promemorian anser jag slutligen, att byggnadslånebyrån alltid bör kräva, att sekundärlånen skola amorteras.

Sammanfattningsvis har departementschefen slutligen anført följande.

Av vad byggnadslånebyrån anført rörande läget på bostadsmarknaden samt utsikterna för bostadsproduktionen under den närmaste framtiden framgår, att situationen under det senaste året snarare försämrats än förbättrats samt att omfattande statliga åtgärder till stöd för nämnda produktion äro erforderliga till förhindrande av att bostadsbristen skall bliva ännu mera svårartad än för närvarande är fallet. Å andra sidan äro uppenbarligen under nuvarande förhållanden möjligheterna att tillskapa nya bostadslägenheter

ganska begränsade. Knappheten på arbetskraft samt bristen på byggnadsmateriel och transportmedel försvåra nämligen den verksamhet, som på förevarande område skulle vara behöflig för åstadkommande av förbättrade förhållanden. Med hänsyn till berörda omständigheter torde för nästa budgetår anslaget till tertiärlån för viss bostadsbyggnadsverksamhet böra upptagas till det belopp, som byggnadslånebyrån senast föreslagit, nämligen 50,000,000 kronor. Medelsbehovet under nästa budgetår för tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet har av byrån senast uppskattats till 37,000,000 kronor. Jag föreslår, att anslaget upptages till nämnda belopp, som torde vara tillräckligt för att — i anslutning till vad som skett under innevarande budgetår — till en mindre del kunna anlitas för utlämnande genom egnahemsorganisationen av tilläggs lån till egnahemslån enligt kungörelsen den 7 juni 1940 (nr 589) angående den statliga egnahemsverksamheten.

I en inom andra kammaren av herr *W. Sundström* i Skövde *m. fl.* väckt motion (II: 431) har hemställts, att riksdagen måtte besluta att kommunernas bidrag till finansieringen av bostadsproduktionen med stöd av statliga tertiär- och tilläggs lån helt måtte bortfalla eller, om detta ej kan beviljas, nedsätta bidragsprocenten från 20 till 5 procent av tilläggs lånet, under förutsättning att detta uppgår till lägst 5 procent av anskaffningskostnaden.

I en inom andra kammaren av herr *G. Nilsson* i Kristinehamn *m. fl.* väckt motion (II: 2) har hemställts, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning — antingen genom redan befintligt organ eller genom särskilda sakkunniga — av frågan om på vilket sätt lån kan beredas enskilda till kontantinsatser uti bostadsföreningar och formerna för en sådan verksamhet samt att av utredningen eventuellt föranlett förslag snarast måtte föreläggas riksdagen.

I en inom andra kammaren av herr *P. A. Sköldin* väckt motion (II: 441) har hemställts, att riksdagen måtte medgiva, att byggnadslånebyrån må vid prövning av låneframställningar från kooperativa byggnadsföretag utgå från den hyresnivå, som dessa företag tillämpade år 1939.

Vidare har i två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *A. Löfvander m. fl.* (I: 311) och den andra inom andra kammaren av herr *N. Hammarlund m. fl.* (II: 440), hemställts, att i propositionen till Tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet föreslaget anslag sänkes från 37 till 22 miljoner kronor.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för nämnda yrkanden, får utskottet hänvisa till motionerna II: 2, 431, 440 och 441.

II. Bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer.

Gällande bestämmelser rörande bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer återfinnas dels i kungörelsen den 4 september 1935 (nr 512) om lån och bidrag av statsmedel för beredande av hyresbostäder åt mindre bemedlade, barnrika familjer, ändrad genom kungörelser den 27 maj 1938 (nr 246), den 28 juni 1940 (nr 668), den 28 juni 1941 (nr 628) och den 30

juni 1942 (nr 570), *dels* i kungörelsen den 27 maj 1938 (nr 247) om lån och bidrag av statsmedel för beredande av bostäder i egna hem åt mindre bemedlade, barnrika familjer, ändrad genom kungörelser den 28 juni 1941 (nr 629), den 23 januari 1942 (nr 16) och den 30 juni 1942 (nr 571), *dels ock* i kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 572) om tilläggs lån för beredande av bostäder åt mindre bemedlade, barnrika familjer.

Lån och bidrag enligt förstnämnda båda författningar utgå såväl i stad som å landsbygd. För hyresbostäderna gäller dock, att kungörelsen är tillämplig å den egentliga landsbygden allenast då särskilda skäl därtill äro. Lånen benämnas bostadsanskaffningslån och bidragen familjebidrag.

Centralorgan för verksamheten är statens byggnadslånebyrå. Kommunalt förmedlingsorgan är, där ej annat beslutas, drätselkammare respektive kommunalnämnd.

Bostadsanskaffningslån beviljas i fråga om hyresbostäder, förvaltade av kommun eller allmännyttigt företag, för nybyggnad eller förvärv och förbättring av äldre fastighet. Lånen utgå med högst 95 procent av värdet å fastigheten (eller tomträtten), sedan därifrån avräknats värdet å tomt. Som säkerhet för lånet skall lämnas första in-teckning i fastigheten eller tomträtten. Låneräntan är fast och bestämes vid lånets beviljande. Bostadsanskaffningslån till hyreshus skall till ena hälften utgå en stående del och till andra hälften en amorteringsdel, varå amortering sker från en av byggnadslånebyrån bestämd dag. Amorteringstiden är 40 år i fråga om nybyggnad av sten samt 30 år i fråga om nybyggnad av trä. Beträffande äldre byggnad bestämes amorteringstiden med hänsyn till byggnadens ålder och beskaffenhet.

Kommunen skall i mån av behov sörja för finansieringen av den del av fastighetskapitalet, som överskjuter det genom statslånet erhållna. Vidare skall kommun ställa tomt till förfogande samt gentemot staten ansvara för den förlust, som kan uppkomma genom försummad hyresbetalning.

Bostadsanskaffningslån till egna hem utgå med 81 procent av ny- eller ombyggnadskostnaden. I stadssamhällen har kommunen att tillhandahålla tomt; i anskaffningskostnaden inräknas därför icke värdet av tomt. På landsbygden, där kommunen icke är pliktig att ställa tomt till förfogande, inräknas däremot tomtvärdet i anskaffningskostnaden. När kommunen ställer tomtmark till förfogande (eller däremot svarande kapitalbelopp) skall bostadsanskaffningslån utgå till en tredjedel en stående del, varå utgå ränta, och till återstoden en amorteringsdel, som skall amorteras inom tjugo år. När kommunen icke tillhandahåller tomt, skall lånet till två niondelar utgå en räntefri stående del, till likaledes två niondelar en stående del, varå ränta utgå, och till återstoden en amorteringsdel med tjugo års amorteringstid. Den räntefria stående delen kan, där icke särskilda omständigheter till annat föranleda, av byggnadslånebyrån efterskänkas efter amorteringstidens utgång. Den räntebärande stående delen må efter amorteringstidens utgång uppsågas till betalning; i varje fall skall denna del vara återbetald inom tio år från det sista inbetalningen å amorteringsdelen bort fullgöras. Å den icke räntefria delen av bostadsanskaffningslån till egna hem utgå ränta efter en fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot; reglerna härom äro desamma, som gälla för bostadsanskaffningslån till hyreshus.

I fråga om kommunens ekonomiska medverkan gäller — utöver den nämnda olikheten i skyldighet att ställa tomt till förfogande — att i stadssamhällen kommunen skall ansvara för hela den förlust, som kan uppkomma

å lånet till följd av att egnahemmet sjunker i värde genom vanvård eller att låntagaren underlåter att erlägga annuitet. På landsbygden gäller detta ansvar endast under den tid, familjebidrag utgår; därefter ansvarar kommunen blott för en fjärdedel av nämnda förlust. Gränsdragningen mellan »stadssamhäl- len» och »landsbygd» bestämmes i tveksamma fall av byggnadslånebyrån. Efter Kungl. Maj:ts medgivande kunna lån i särskilda fall förmedlas av enskilt företag, varvid de för stadssamhällen gällande villkoren skola tillämpas.

Byggnad innehållande hyreslägenheter för här ifrågavarande ändamål skall vara av lämplig typ och storlek, ha tillgång i närmaste grannskapet till lekplats för barn samt bör, i fråga om större nybyggda flerfamiljshus, vara försedd med lekstuga. Byggnad för eget hem skall vara enfamiljshus av lämplig typ. Lägenheten skall bestå av minst två rum och kök. I fråga om egnahem föreskrives, att bostaden skall, där så kan ordnas inom rimlig kostnad, vara försedd med vattenledning och central uppvärmningsanordning, varjämte bostaden även i övrigt bör utrustas så, att hygienien befordras och det husliga arbetet underlättas.

Till fastighetsförvaltande kommun eller allmännyttigt bostadsföretag respektive till barnrika egnahemsägare utgå årliga bidrag — familjebidrag — vilka såsom hyresavdrag respektive annuitetslättnad komma familjerna tillgodo. I fråga om hyreslägenheter fastställs för varje lägenhet en s. k. standardhyra, motsvarande kommunens eller bostadsföretagets kostnader (utom tomtkostnad), varefter den hyra, som skall erläggas av familjen, bestämmes genom att från standardhyran göras avdrag, uppgående till 30 procent för familj med tre barn och upp till 70 procent för familj med åtta eller flera barn. Det årliga bidrag av statsmedel, som tillkommer fastighetsförvaltande kommun eller bostadsföretag, utgöres av summan av hyresavdragen för lägenheterna i fastigheten, vilken summa sålunda kan växla allt efter de i fastigheten boende familjernas storlek och sammansättning. I fråga om egnahem utgår familjebidraget som annuitetseftergift, differentierad på samma sätt som hyresavdraget efter barnantalet. Som motsvarighet till standardhyran fastställs ett årligt bostadsvärde, i vilket inräknas kostnader för uppvärmning och normalt underhåll av bostaden. Familjebidraget är maximerat till annuitetens belopp. Även barnrika familjer, som redan inneha egnahem, ha möjlighet att på gynnsamma villkor kunna genom om- eller tillbyggnad och upprustning förbättra sina bostadsförhållanden upp till den nivå, som i författningen sättes som norm.

I syfte att lindra de på grund av krigsläget kraftigt stegrade bränslekostnaderna har Kungl. Maj:t vidare — med stöd av riksdagens i skrivelse nr 448/1941 lämnade medgivande — för ett budgetår i sänder bemyndigat byggnadslånebyrån att, med anlitande av de till familjebidrag anvisade medlen, i vissa fall utgiva bränslebidrag till mindre bemedlade, barnrika familjer.

Enligt *kungörelsen om tilläggsån* för beredande av bostäder åt mindre bemedlade, barnrika familjer kan tilläggsån utgå till främjande av nybyggnadsverksamhet, som avses i 1935 års kungörelse om hyreshus och 1938 års kungörelse om egnahem. Tilläggsån för hyreshus utgår med högst 95 procent av det belopp, varmed anskaffningskostnaden överstiger avkastningsvärdet. Tilläggsån för egnahem utgår med 10 procent av det belopp, var till kostnaden för byggnadsföretaget, kostnaden för tomtmark inbegripen, överstiger byggnadens avkastningsvärde.

Ifrågavarande tilläggsån äro fria från ränta och amortering och skola regelbundet avskrivnas, sedan viss tid förflutit.

Bestämmelserna om nämnda tilläggsån hava tillkommit i anslutning till bestämmelserna om tilläggsån i samband med tertiärlån och hava närmast

haft till syfte att bevara den hittillsvarande kostnadsmarginalen mellan bostadsbyggandet i allmänhet och den speciella bostadsproduktionen för de mindre bemedlade, barnrika familjerna. I samband med utfärdande av kungörelsen om tilläggs lån för beredande av bostäder åt mindre bemedlade, barnrika familjer har viss ändring vidtagits i 1938 års kungörelse om egna hem. Enligt denna kungörelse gällde förut, att bostadsanskaffningslån fick utgå med högst 90 procent av anskaffningskostnaden. Detta maximum har, såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen, nedsatts till 81 procent av anskaffningskostnaden.

De enligt 1935 års kungörelse om hyreshus och 1938 års kungörelse om egna hem utgående familjebidragen bestridas från ett under femte huvudtiteln upptaget förslagsanslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer, medan de enligt samma kungörelser utgående bostadsanskaffningslånen bestridas från ett å kapitalbudgeten, statens utlåningsfonder, upptaget reservationsanslag till lånefonden för bostadsförsörjning till mindre bemedlade, barnrika familjer. I riksstaten för budgetåret 1942/43 har det förra anslaget upptagits till 4,500,000 kronor och det senare till 17,500,000 kronor. På förslag av Kungl. Maj:t har 1943 års riksdag å tilläggsstat för nämnda budgetår till berörda lånefond anvisat ytterligare ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor.

Kostnaderna för tilläggs lån för beredande av bostäder åt mindre bemedlade, barnrika familjer bestridas, såsom förut omnämnts, från det under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, uppförda anslaget till tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet.

I skrivelse den 18 mars 1943 har *statens byggnadslånebyrå* framlagt förslag rörande vissa ändringar i gällande bestämmelser rörande de enligt 1935 och 1938 års författningar utgående familjebidragen m. m. Häröver ha *yttranden* avgivits av statskontoret och svenska landskommunernas förbund, varjämte svenska stadsförbundet överlämnat till förbundet inkomna yttranden från Stockholms stads fastighetskontor, drätselkammaren i Göteborg, Norrköpings stads fastighetskontor, drätselkamrarna i Örebro och Eskilstuna, stadsdirektören och t. f. stadsombudsmannen i Västerås, Linköpings stads fastighetskontor samt drätselkamrarna i Karlstad, Karlskrona, Halmstad och Lund.

Beräkningar rörande medelsbehovet för nästa budgetår för familjebidrag och bostadsanskaffningslån hava av *statens byggnadslånebyrå* framlagts i skrivelser den 31 augusti 1942 och den 18 mars 1943.

Beträffande innehållet av nämnda framställningar och yttranden får utskottet hänvisa till propositionen (sid. 46—51).

Departementschefen har anfört följande.

Vad först beträffar de förslag till ändringar i grunderna för familjebidragen, som framlagts av *statens byggnadslånebyrå*, synes det mig uppenbart, att behov föreligger att åstadkomma en mjukare avveckling av dessa bidrag vid nedgången i antalet minderåriga barn än som för närvarande är möjlig. Jag är därför beredd att i huvudsak förorda byggnadslånebyråns förslag i ämnet, som innebär, att bidragsprocenten skulle nedsättas till

20 procent, då antalet minderåriga barn nedgår till två, och till 10 procent, då detta antal sjunker till ett, ävensom att bidraget skulle helt bortfalla, då samtliga barn upphört att vara minderåriga. För att förhindra att avvecklingsperioden blir onödigt lång bör ytterligare föreskrivas, att bidrag högst får utgå under en tid av tre år räknat från den tidpunkt, då antalet minderåriga barn nedgick under tre. Kommunen torde under avvecklingsperioden böra gentemot staten svara för hela den förlust, som kan uppkomma genom bristande hyresbetalning respektive icke erlagt ränte- och annuitetsbelopp.

Däremot anser jag mig icke för närvarande kunna biträda byråns förslag om höjning i här förevarande sammanhang av minderårighetsgränsen från 16 till 18 år. De möjligheter, som nu gällande bestämmelser lämna att tillgodose de barnrika familjernas intressen, äro ganska betydande, varför frågan om generell höjning av åldersgränsen bör bli föremål för ytterligare överväganden.

Ej heller den av byggnadslånebyrån ifrågasatta försöksverksamheten för anskaffande av billiga bostäder åt barnrika familjer i fastigheter, som uppförts med stöd av tertiärlån och enligt tertiärlånekungörelsen beviljade tilläggs lån, anser jag mig för närvarande kunna tillstyrka. Det synes mig nämligen påkallat, att, innan en utbyggnad av subventionssystemet i denna riktning vidtages, avvakta de förslag i ämnet, som må komma att framläggas av bostadssociala utredningen.

Vidkommande härefter medelsbehovet för nästa budgetår för här ifrågasvarande ändamål ansluter jag mig till byggnadslånebyråns förslag i ämnet. Jag förordar alltså, att femte huvudtitelns förslagsanslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer upptages till 6,000,000 kronor, medan till lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer anvisas ett anslag av 20,000,000 kronor. Sistnämnda anslag bör upptagas såsom ett investeringsanslag.

I två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herrar *H. Ericsson* och *R. Berg* (I: 309) och den andra inom andra kammaren av herr *O. Andersson* i Malmö *m. fl.* (II: 436), har hemställts, att riksdagen måtte, med ändring av vad som föreslagits i propositionen, besluta att familjebidrag även må kunna utgå, med anlitande av det för familjebidrag anvisade anslaget, åt mindre bemedlade, barnrika familjer, vilka erhålla bostäder i byggnader, som ägas av kommuner och därmed i lånehänseende jämställda företag, allt i enlighet med i motionerna närmare anförda synpunkter.

I en inom andra kammaren av herr *P. A. Sköldin* väckt motion (II: 442) har hemställts, att riksdagen måtte medgiva, att byggnadslånebyrån må, med anlitande av det för familjebidrag anvisade anslaget, tills vidare bevilja dylikt bidrag jämväl åt sådana mindre bemedlade, barnrika familjer, vilka erhålla bostäder i byggnader, tillhöriga kommuner eller därmed i lånehänseende jämställda företag.

I två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herrar *S. Edin* och *E. Näsström* (I: 41) och den andra inom andra kammaren av herr *K. J. Andersson* i Alfredshem *m. fl.* (II: 50), har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt utredning för att i gör-ligaste mån bereda de barnrika familjerna likartade förmåner i familjebidrag, oavsett vilken statens bostadslåneform de beviljats.

Därjämte har i en inom andra kammaren av herr *S. Persson* i Stockholm *m. fl.* väckt motion (II: 105) hemställts om sådan ändring av reglerna för familjebidrag, att detsamma helt knytes till de boende och icke som hittills även till fastigheterna.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för nämnda förslag, får utskottet hänvisa till motionerna I: 309 samt II: 50, 105 och 442.

Efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning ha *yttranden* avgivits dels över motionerna I: 41 och II: 50 av statens byggnadslånebyrå och egna-hemsstyrelsen var för sig

dels ock över motionen II: 105 av statens byggnadslånebyrå.

Nämnda yttranden bifogas såsom bilaga härtill (*Bilaga A—C*).

III. Bidrag till inrättande av pensionärshem.

Gällande bestämmelser rörande bidrag till inrättande av pensionärshem äro meddelade i kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 462) om statsbidrag till anordnande av pensionärshem med däri genom kungörelser den 30 december 1939 (nr 941) och den 30 juni 1942 (nr 573) gjorda ändringar.

I riksstaten för löpande budgetår är anslaget uppfört med 3,000,000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall anslaget för nästa budgetår upptagas med 2,000,000 kronor.

I en inom andra kammaren av herr *E. Jonsson* i Skutskär väckt motion (II: 429) har hemställts, att riksdagen måtte för budgetåret 1943/44 till Bidrag till inrättande av pensionärshem anvisa ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

I en inom andra kammaren av herr *D. Hall m. fl.* väckt motion (II: 434) har hemställts om anvisande för samma ändamål av ett anslag av 4,000,000 kronor.

Vidare har i en inom andra kammaren av herrar *E. Birke* och *E. Thorell* väckt motion (II: 433) hemställts, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt statens byggnadslånebyrå att utarbета och tillhandahålla bidrags-sökande kommuner för pensionärshemmens uppförande erforderliga anvisningar, exempelvis standardritningar och arbetsbeskrivningar.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för nämnda förslag får utskottet hänvisa till motionerna.

IV. Statens byggnadslånebyrå.

Kostnaderna för statens byggnadslånebyrås verksamhet bestredos under åtskilliga år från ett förslagsanslag till statens byggnadslånebyrå. För innevarande budgetår ha anvisats två förslagsanslag, nämligen ett anslag till Statens byggnadslånebyrå: Avlöningar å 391,800 kronor och ett till Statens byggnadslånebyrå: Omkostnader å 91,000 kronor.

För nästa budgetår föreslås, att avlöningsanslaget uppföres med 638,000 kronor och omkostnadsanslaget med 245,000 kronor.

Departementschefen anför för egen del följande.

Kostnaderna för avlöningar och omkostnader vid statens byggnadslånebyrå hava för budgetåret 1941/42 vida överstigit de från början beräknade. Även de för innevarande budgetår för dessa ändamål ursprungligen beräknade anslagsmedlen hava visat sig otillräckliga, varför ett överskridande av anvisade anslag måste äga rum. Härav framgår, att betydande svårigheter mött att på förhand uppskatta ifrågavarande medelsbehov. Att kostnaderna blivit så betydande, som fallet varit, har icke kunnat undvikas. Förhållandet sammanhänger med den ständigt ökade omfattning byråns arbete erhållit och med nödvändigheten av att utrusta densamma med all den tekniska och administrativa sakkunskap, varav byrån varit i behov för att på ett tillfredsställande sätt och utan onödigt dröjsmål kunna lösa sina uppgifter. De anslagsberäkningar, som byggnadslånebyrån nu framlagt, grunda sig emellertid på ingående erfarenheter från den tid, då byrån erhållit arbetsuppgifter motsvarande dem, med vilka i fortsättningen är att räkna. Det synes därför sannolikt, att beräkningarna skola visa sig vara i stort sett hållbara. Jag anser mig emellertid böra påpeka, att byråns verksamhet nu erhållit sådan omfattning att en utbyggnad av revisionen utöver byråns förslag, ter sig önskvärd. Utan att i detalj ingå på en prövning av de särskilda anslagsposterna finner jag mig i övrigt böra i huvudsak godtaga byråns förslag.

V. Bostadsförbättringsverksamhet på landsbygden.

Bestämmelser rörande bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden äro meddelade i *dels* kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 464) om förbättringsbidrag samt nybyggnads- och förbättringslån för bostadsbyggnadsföretag på landsbygden, ändrad genom kungörelser nr 673/1939, 670/1940, 1003/1940, 632/1941, 860/1941 och 677/1942, *dels* kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 465) om lantarbetarbostadslån och lantarbetarbostadsbidrag, ändrad genom kungörelser nr 674/1939, 671/1940 och 633/1941, *dels ock* kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 472) angående statsbidrag för fiskarbostäder inom vissa områden, ändrad genom kungörelser nr 893/1940, 1/1941, 558/1941 och 614/1942.

Beträffande innehållet av dessa bestämmelser får utskottet hänvisa till en i propositionen lämnad sammanfattande redogörelse (sid. 58—60).

Förslag till åtgärder för förbättring av vattenförsörjningen och avlopps-förhållandena.

I skrivelse den 9 oktober 1938 har *Värmlands läns hälsovårdsförbund* hemställt, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande frågan om statsunderstödd sanitärteknisk och sanitärekonomisk expertis för såväl vatten- och avloppsfrågors som andra sanitära angelägenheters ordnande å landsbygden, att åtgärder måtte vidtagas för att å landsbygden i större utsträckning få till stånd gemensamma vatten- och avloppsledningar, att för hela riket gällande råd och anvisningar måtte utfärdas angående renhållningen å landsbygden samt att hälsovårdsstadgans bestämmelser för landsbygden måtte ändras i erforderliga delar med hänsyn till föreliggande behov. Över hälsovårdsförbundets framställning ha yttranden avgivits av styrelsen för statens institut för folkhälsan, medicinalstyrelsen och egnahemsstyrelsen.

Vidare har *Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* i skrivelse den 19 juli 1939 gjort framställning i syfte att anslagsmedel måtte ställas till sällskapetets förfogande för beviljande av statsbidrag för anordnande av vatten- och avloppsledningar hos mindre jordbrukare, varjämte *länsstyrelsen i samma län* i skrivelse den 23 juli 1942 hemställt om viss ändring i föreskrifterna om bostadsförbättringsbidrag och därmed jämförliga lån, såvitt gäller vatten- och avloppsledningar.

Därjämte har *medicinalstyrelsen* i skrivelse den 13 december 1940 hemställt om anslag till förbättring av brunnar i landsorten.

I en ingående motivering till denna hemställan anför styrelsen, att vattenförsörjningen på landsbygden är synnerligen otillfredsställande ordnad. Styrelsen anser det önskvärt, att nuvarande mycket begränsade möjligheter till erhållande av statligt bidrag för förbättring av vattentäkt i samband med bostadsförbättring avsevärt utvidgas.

Med anledning av en vid 1940 års lagtima riksdag väckt motion (II: 32) har riksdagen i skrivelse den 8 juni 1940, nr 359, anhållit om verkställande av utredning rörande vattenförsörjning för sådana bebyggelseområden på landsbygden, vilka med gällande bestämmelser icke kunde få statsbidrag för dylikt ändamål, samt att Kungl. Maj:t ville för riksdagen, där så befundes lämpligt, framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Genom beslut den 11 oktober 1940 har Kungl. Maj:t anbefallt egnahemsstyrelsen att efter samråd med styrelsen för statens institut för folkhälsan verkställa den av riksdagen begärda utredningen.

Egnahemsstyrelsen har sedermera — efter föreskrivet samråd — den 26 oktober 1942 avgivit utredning och förslag angående vattenförsörjning och avloppsförhållanden på landsbygden.

Över egnahemsstyrelsens förslag hava yttranden avgivits av arméförvaltningen, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, samtliga länsstyrelser — efter hörande av förste provinsialläkarna — statens byggnadslånebyrå, bostads-sociala utredningen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statskontoret, lantbruksstyrelsen, lantbruksakademien, domänstyrelsen, statens arbetsmarknadskommission och statens industrikommission, styrelserna för svenska landstingsförbundet och svenska landskommunernas förbund, lantbruksförbundets byggnadsförening samt riksförbundet landsbygdens folk.

Övriga framställningar och förslag.

En inom jordbruksdepartementet tillkallad utredningsman, generaldirektören L. Berglöf, har i ett den 30 september 1942 avgivet betänkande angående åtgärder till stöd för de renskötande lapparna (statens off. utredn. 1942: 41) föreslagit bland annat, att bidrag skulle få utgå för uppförande av nya eller förbättrande av redan befintliga, fasta bostäder åt de renskötande lapparna.

Vidare har *södra lappmarkens ortsförbund av riksförbundet landsbygdens folk* i en den 2 januari 1943 dagtecknad skrift hemställt, att maximibeloppet av det förbättringsbidrag, som beviljades jämlikt kungörelsen den 22 juni 1939 om förbättringsbidrag samt nybyggnads- och förbättringslån för bostadsbygg-

nadsföretag på landsbygden måtte, såvitt anginge bostadslägenheter belägna ovan odlingsgränsen inom lappmarksområdena, höjas från 2,500 till 3,000 kronor eller till samma belopp, vartill dylikt bidrag högst utgår för byggnadsföretag å kronolägenhet inom något av de sex nordligaste länen.

I skrivelse den 24 augusti 1942 har *egnahemsstyrelsen* framlagt förslag till beräkningar av anslagsbehovet för nästa budgetår för bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden.

Beträffande innehållet av nu förevarande utredningar och förslag ävensom av däröver avgivna yttranden får utskottet hänvisa till propositionen (sid. 60—90 och 147—154).

Departementschefen har i fråga om *egnahemsstyrelsen*s förslag till åtgärder i syfte att åstadkomma en förbättrad vattenförsörjning och förbättrade avloppsförhållanden anfört följande.

Att vattenförsörjningen och avloppsförhållandena såväl på landsbygden som i tätorterna ordnas på ett tillfredsställande sätt, måste betraktas som ett hygieniskt krav, vars tillgodoseende utgör ett viktigt led i den förebyggande hälsovården. Härtill kommer, att vatten- och avloppsfrågorna kräva uppmärksamhet från det allmännas sida även med hänsyn till deras betydelse för arbetsförhållandena i hemmen.

Den inventering, som för landsbygdens del verkstälts genom *egnahemsstyrelsen*s försorg, ger bekräftelse på att vattenförsörjningen och avloppsförhållandena mångenstädes lämna mycket övrigt att önska. Inventeringen har visserligen i första hand tagit sikte på mindre områden i skilda delar av landet med olika natur och egenart och kan, såsom bostadssociala utredningen framhållit, knappast läggas till grund för en preciserad beräkning av kostnaderna för ifrågavarande bristers avhjälpande för hela landet. De framkomna inventeringsresultaten torde emellertid ge uttryck för de förefintliga missförhållandenas ungefärliga storleksordning. Som nämnts har *egnahemsstyrelsen*s inventering endast avsett landsbygden. Emellertid kan det förutsättas, att missförhållanden av nu ifrågavarande art även förefinnas på tätare bebyggda platser. Ej minst torde detta gälla sådana tätorter, som ingå såsom delar av vederbörande kommuner men icke äro tillräckligt stora för att äga egna municipala organ.

Av vad jag här sagt framgår, att jag är ense med *egnahemsstyrelsen* däri att en förbättring av vattenförsörjningen och avloppsförhållandena är i hög grad angelägen. En tillräckligt effektiv sådan förbättring torde ej kunna påräknas, med mindre statliga åtgärder i olika former vidtagas för främjande härav.

För närvarande synes emellertid — såsom även *egnahemsstyrelsen* medgivit — tidpunkten icke vara lämplig för en vidgad investeringsverksamhet på förevarande område. Det råder nämligen allvarig brist på en del för vatten- och avloppsanläggningar behövt material, och dessutom kunna svårigheter möta att disponera över arbetskraft för här avsedda ändamål. Det torde därför under nuvarande förhållanden vara uteslutet att bidrag till nya företag syftande till förbättring av vatten- och avloppsförhållandena beviljas annat än i enstaka undantagsfall. Att jag trots detta ansett det lämpligt att nu anmäla *egnahemsstyrelsen*s förslag, beror därpå att enligt min mening det är i hög grad angeläget, att uppmärksamheten mera än hittills inriktas på de betydelsefulla arbetsuppgifter, som här erbjudas sig vid en kommande freds-

kris. I god tid böra planläggning och organisation av verksamheten påbörjas. För att stimulera härtill torde statsmakterna böra i princip förklara sig dela egnahemsstyrelsens uppfattning, att förbättrandet av landsbygdens avlopps- och vattenförhållanden ter sig som en så betydelsefull samhällelig angelägenhet att den bör stödjas genom bidrag från statens sida. Genom att den insats, som staten måste vara beredd att göra på förevarande område, något uppskjutes, kan den fördelen vinnas, att erforderliga undersökningar hinna verkställas jämväl i fråga om behovet av åtgärder för förbättring av vatten- och avloppsförhållandena i tätorter.

Vad jag här anfört finner jag emellertid ej böra stå i vägen för att vissa statliga åtgärder av mera begränsad räckvidd vidtagas med syfte att främja en förbättring av landsbygdens vatten- och avloppsförhållanden. Jag vill erinra om att gällande bestämmelser angående den statsunderstödda bostadsförbättringsverksamheten redan nu ge möjligheter till beviljande av förbättringsbidrag, nybyggnadslån eller förbättringslån till anordnande av ledningar för vatten och avlopp samt till förbättring av vattentäkt. Under senaste året har bidrags- och långivningen för dessa ändamål erhållit en tämligen stor omfattning. Tillräcklig anledning att nu begränsa denna verksamhet anser jag icke föreligga. För att det mera omfattande program, som kan betingas av en kommande fredskris, skall kunna realiseras med önskvärd snabbhet, synes det vara av värde, att verksamheten icke dessförinnan ligger helt nere och att i varje fall en stomme till organisation finnes för arbetenas omhändertagande.

Utan att nu intaga någon slutgiltig ståndpunkt beträffande vare sig grunderna för eller organisationen av den framtida verksamheten anser jag mig på grund av det nyss anförda böra tillstyrka, att nu föreliggande möjligheter att inom ramen för den statsunderstödda bostadsförbättringsverksamheten lämna bidrag och lån till ekonomiskt stöd åt vatten- och avloppsföretag bibehållas, varvid de modifikationer böra ske, som kunna erfordras för ett mera rationellt bedrivande av verksamheten.

Beträffande arten och omfattningen av de åtgärder, vartill bidrag och lån böra beviljas, har egnahemsstyrelsen ansett verksamheten böra inriktas på i huvudsak följande arbeten, nämligen dels iståndsättande av befintlig brunn eller utförande av ny brunn, dels ordnande av vattenledning från brunnen till kök och i förekommande fall tvättstuga och ladugård samt handpump vid tappstället och dels installerandet av slasktratt i köket och avloppsledning till lämplig recipient på tillfredsställande avstånd från boningshuset. Styrelsen har emellertid utgått från att förhållandena i en del fall kunna föranleda, att åtgärderna böra inskränkas till att tillgodose av styrelsen angivna minimikrav ur hygienisk synpunkt, d. v. s. iståndsättande av befintlig brunn eller utförande av ny brunn jämte handpump vid brunnen. Å andra sidan kunna förhållandena vara sådana att uppfordring av vatten måste ske med elmotor-driven pump eller andra särskilda anordningar erfordras för vatten- eller avloppsanläggningens utnyttjande. I sådana fall har styrelsen ansett även kostnaderna härför böra inräknas. Styrelsen har emellertid framhållit såsom önskvärdt, att det utförande, vartill statligt stöd erhålles, i mån av ekonomiska förutsättningar på vederbörandes egen bekostnad kompletteras med ytterligare arbetsbesparande anordningar. Till vad styrelsen i nu berörda hänseenden uttalat kan jag i stort sett ansluta mig.

Den hittillsvarande bidrags- och långivningen till vatten- och avloppsföretag har i alldeles övervägande antalet fall haft avseende å enstaka lägenheter. Emellertid kan det förekomma, att det är mer ekonomiskt eller ur andra synpunkter lämpligt att vidtaga gemensamma anordningar för ett antal närbelägna lägenheter än att anordna en särskild anläggning för envar lägenhet.

Egnahemsstyrelsen har ansett uttryckliga bestämmelser böra meddelas om att bidrag eller lån får beviljas även i sådana fall. Vad remissinstanserna anført beträffande denna sak, har bibringat mig den uppfattningen, att frågan om gemensamma anläggningar tarvar fortsatta överväganden. Ändring i gällande bestämmelser på denna punkt kan jag därför för närvarande icke tillstyrka.

Med avseende å vanliga bostadsförbättringsbidrag gäller, att sådant bidrag får uppgå till högst 2,500 kronor — beträffande vissa kronolägenheter 3,000 kronor — och i allmänhet icke får överstiga 80 procent av de beräknade kostnaderna för det avsedda byggnadsföretaget. Sistnämnda begränsning gäller också i fråga om nybyggnadslån och förbättringslån. Egnahemsstyrelsen har ansett samma begränsningar böra gälla även för bidrag och lån till vatten- och avloppsföretag, varvid bidragets belopp skall bestämmas oberoende av om bidrag även beviljas till annan bostadsförbättring. Såsom bostadssociala utredningen framhållit, är det icke utan vidare givet, att samma maximi-gränser böra fastställas för bidrag och lån till nu ifrågavarande ändamål som till andra förbättringsåtgärder. Jag vill för min del förorda att försöksvis bidraget till vatten- och avloppsföretag maximeras till 1,000 kronor.

Vid beräkningen av den kostnad, vilken får läggas till grund för bestämmandet av bidrag och lån, torde böra få inräknas icke blott arbetskostnader samt utgifter för rör och annat material av olika slag utan även i förekommande fall kostnader för marklösen, servitutstersättning samt lantmäteri-, vattendomstols- och expropriationsförfarande.

Enligt gällande bestämmelser skall egnahemsnämnd vid beviljande av bidrag och lån till bostadsförbättring taga hänsyn till varje byggnadsföretags angelägenhetsgrad ur hälso- och utrymmessynpunkt ävensom till behovet av arbetstillfällen å olika orter. Vid i övrigt lika förhållanden bör enligt författningen företräde givas åt sökande med flera minderåriga barn. Bestämmelserna bygga överhuvud taget på att valet av subventionsform bör avpassas efter vederbörandes behov av hjälp. Vad sålunda gäller i fråga om tilldelning av bidrag och lån i allmänhet, torde även böra tillämpas i sådana fall, då förbättring av vatten- eller avloppsförhållandena åsyftas. Det synes icke behöfligt att, såsom bostadssociala utredningen funnit önskvärt, närmare angiva i vilken ordning olika sökande böra tilldelas bidrag eller lån. Vad angår det likaledes av denna utredning framförda spörsmålet, huruvida icke särskilda åtgärder borde vidtagas för att även tillgodose lantarbetare, arrendatorer och torpare, så att dessa ej bliva missgynnade i förevarande hänseende, vill jag erinra om att arrendatorer och torpare, i den mån de äro underhållsskyldiga för av dem innehavda lägenheter, redan enligt nu gällande bestämmelser kunna erhålla bostadsförbättringsbidrag eller därmed jämförligt lån. Emellertid torde hänsynen till att det i första hand borde åvila jordägaren att hålla arrendatorers och torpares bostäder i försvarligt skick ha verkat återhållande på egnahemsnämnderna vid prövningen av frågor om bidrag eller lån i dylika fall. Enligt min mening tillhör spörsmålet om bostadsförbättringsverksamhetens tillämpning på arrendatorer och torpare de frågor, som böra övervägas i samband med en allmän revision av grunderna för lån- och bidragsgivningen till egnahems- och bostadsförbättringsändamål. I avbidan härpå torde frågor om hjälp till utförande av vatten- eller avloppsanläggningar böra i förevarande hänseende bedömas på samma sätt som då eljest fråga är om bidrag eller lån till förbättring av bostad för arrendator eller torpare.

Vad åter gäller understöd till ordnandet av vatten- och avloppsförhållandena för lantarbetarbostäder äro bestämmelserna för den statsunderstödda bostadsförbättringsverksamheten ej tillämpliga å dylika bostäder. Med avse-

ende å dessa gäller i stället kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 465) om lantarbetarbstadsån och lantarbetarbstadsbidrag. Enligt denna kungörelse kan till ägare eller brukare av jordbruksfastighet utgå lån av statsmedel för uppförande å fastigheten av nya bostäder för fastighetens lantarbetare samt för ombyggnad av och annat mera omfattande förbättringsarbete å äldre bostäder för detta ändamål. I samband med beviljandet av sådant lantarbetarbstadsån kan för byggnadsföretaget jämväl beviljas bidrag av statsmedel. Sålunda gäller bland annat, att lantarbetarbstadsbidrag å 300 kronor utgår för varje lägenhet, som förses med vatten- och avloppsledning samt anordningar för centraluppvärmning. Bestämmelserna innebörd får anses vara, att varken lån eller bidrag beviljas i sådana fall, där förbättringen av en lägenhet enbart består i att sådana ledningar eller andra anordningar, som nyss avsetts, installeras i lägenheten. Det synes mig lämpligt, att de särskilda bestämmelserna för lantarbetarbstadsbidrag modifieras i den riktningen, att lantarbetarbstadsbidrag får beviljas också till anordnande av vatten- och avloppsledning utan samband med andra arbeten. I sådana fall torde bidrag böra få utgå med 300 kronor för lägenhet oberoende av om samtidigt värmeledning anordnas, varemot det icke torde vara erforderligt att räkna med att även lån skall behöva beviljas för dylikt ändamål.

Enligt vad jag inhämtat har egnahemsstyrelsen i olika sammanhang sökt klargöra för egnahemsnämnderna, att bostadsförbättringsbidrag eller därmed jämförligt lån ej bör beviljas för lägenhet, vilken på grund av lägenhetens beskaffenhet eller förefintliga försörjningsmöjligheter eller andra skäl kan antagas icke böra bibehållas för framtiden. Vad särskilt angår ordnande av vatten och avlopp har från styrelsens sida framhållits angelägenheten av att icke kostnader härför nedläggas på bostadsbyggnader, som ha alltför kort återstående livstid. Härigenom torde i viss mån tillgodoses det av bostadssociala utredningen uttalade önskemålet, att de av egnahemsstyrelsen åsyftade åtgärdena för förbättring av vattenförsörjningen och avloppsförhållandena skola grundas på undersökningar rörande storleken och belägenheten av det bostadsbestånd som kan väntas komma till framtida användning. Ehuru jag i likhet med bostadssociala utredningen utgår från att statens åtgärder på nu berörda och andra därmed sammanhängande områden i framtiden böra planeras på grundval av lämpliga undersökningar angående befolkningsutveckling och försörjningsförhållanden m. m., anser jag de nu föreslagna åtgärdena, vilka i stort sett ha avseende å den egentliga landsbygden, i många fall icke kunna eller böra uppskjutas i avbida på sådana vittgående undersökningar, som åsyftats av bostadssociala utredningen.

Såsom förordats av egnahemsstyrelsen och understrukits i flera av de avgivna yttrandena, bör såsom ett viktigt led i arbetet för bättre vatten- och avloppsförhållanden ingå en effektiv upplysningsverksamhet. Den omständigheten, att nuvarande brist på arbetskraft och material nödvändiggör en begränsning tills vidare av de statliga åtgärdena på förevarande område, synes icke utgöra tillräckligt skäl att även uppskjuta arbetet på att sprida upplysning om betydelsen av en förbättring av vatten- och avloppsförhållandena och om vad som i tekniskt och andra avseenden bör iakttagas för åstadkommande av sådan förbättring. Att i nuvarande läge särskilda medel ställas till förfogande för sådant ändamål, som avsetts av länsstyrelsen i Gotlands län, anser jag mig emellertid ej kunna förorda.

I detta sammanhang vill jag understryka önskvärdheten av att kostnaderna för vatten- och avloppsanläggningar i möjligaste mån nedbringas genom standardisering och, där det låter sig göra, gemensam upphandling av material för anläggningarna.

Då jag i det föregående uttalat mig för att den statliga bidrags- och lån-

givningen till vatten- och avlopps företag liksom hittills bör inordnas i den statsunderstödda bostadsförbättringsverksamheten, följer härav, att bidrags- och långivningen — och även det med denna sammanhängande upplysningsarbetet — åtminstone tills vidare bör handhas av egnahemsorganisationen. Denna bör härvid i lämpliga former samarbeta med medicinalstyrelsen, statens institut för folkhälsan och provinsialläkarna samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och hushållningssällskapen. Ehuru jag är medveten om att en effektivisering av förevarande verksamhet i framtiden kan nödvändiggöra mera långtgående åtgärder för att ute i länen bereda tillgång till expertis på vatten- och avloppsområdet, finner jag mig i nuvarande läge icke böra framlägga förslag i detta hänseende. Jag tillstyrker egnahemsstyrelsens förslag om anställande hos styrelsen av en eller annan kvalificerad tekniker med de uppgifter, som angivits av styrelsen. Även till vad styrelsen i övrigt föreslagit i fråga om organiserandet av förevarande verksamhet kan jag i huvudsak ansluta mig. I den mån det kan visa sig erforderligt, anser jag medel böra stå till styrelsens förfogande för inköp av brunnsborrningsattiraljer samt för anordnande av utbildningskurser för brunnsborrnare. I detta sammanhang vill jag erinra om arbetsmarknadskommissionens uttalande att, om tillgänglig arbetskraft med vana vid brunnsgrävning skulle visa sig otillräcklig, sådan arbetskraft möjligen skulle kunna erhållas genom utbildning av arbetslösa byggnads- och anläggningsarbetare.

I fråga om de övriga förslagen har departementschefen anfört följande.

Vad härefter angår förslaget rörande statsbidrag till förbättrande av de renskötande lapparnas fasta bostäder torde den förebragta utredningen hava visat, att ett starkt behov av dylika bidrag föreligger. Det synes mig ock lämpligt, att, på sätt föreslagits, bidragsbeloppet bestämmas till högst 3,000 kronor. Beträffande bidragen torde i övrigt böra gälla regler motsvarande dem, som enligt 1939 års kungörelse om förbättringsbidrag samt nybyggnads- och förbättringslån gälla med avseende å byggnadsföretag å kronolägenhet inom de sex nordligaste länen. Jag förordar alltså bland annat, att de ifrågavarande bidragen skola få utgå från femte huvudtitelns anslag till bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden.

Däremot kan jag, på å egnahemsstyrelsen angivna grunder, icke tillstyrka den av södra lappmarkens ortsförbund av riksförbundet landsbygdens folk gjorda framställningen om höjning till 3,000 kronor av förbättringsbidragets maximibelopp beträffande sådana byggnadsföretag, som avse bostäder, belägna ovan odlingsgränsen inom lappmarksområdena.

Beträffande medelsbehovet för nästa budgetår för bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden har departementschefen anfört följande.

Enligt uppgifter, som egnahemsstyrelsen på min begäran infordrat från de kommunala myndigheterna och som inkommit från närmare 1,900 kommuner, uppgick i januari 1943 antalet icke avslutade bostadsförbättringsföretag, för vilka bidrag eller lån beviljats, till omkring 15,400 med en beräknad totalkostnad av omkring 49 miljoner kronor. Kostnaden för arbeten, för vilka bidrag och lån beviljats före den 1 juli 1942, ha härvid uppskattats till närmare 37 miljoner kronor, varav omkring 12 miljoner kronor hänfört sig till före den 1 juli 1941 beviljade bidrag och lån. En del av dessa arbeten ha naturligtvis numera avslutats, men å andra sidan ha efter uppgifternas avlämnande bidrag och lån beviljats till nya företag. Av föreliggande uppgifter kan under alla förhållanden utläsas, att ifrågavarande oavslutade bostadsförbättringsföretag ha en betydande omfattning och ur arbetsmarknadspolitisk synpunkt representera en avsevärd arbetsreserv. Såsom jag på sin tid framhållit i sam-

band med anmälan av förslag till 1942 års riksdag om anslag till bostadsförbättringsverksamheten för innevarande budgetår, gäller det visserligen här ett stort antal spridda företag, där de olika byggnadsarbetena i allmänhet icke kunna anses innebära mera omfattande ny- eller ombyggnader och där arbetena i regel äro av den omfattning och karaktär att det faller sig naturligt, att de handhavas i icke ringa mån av ägarna själva även om specialutbildad arbetskraft också anlitas. Emellertid anser jag trots detta, att den utsträckning, i vilken statsunderstödda arbeten för närvarande föreligga oavslutade, bör föranleda stor återhållsamhet med avseende å bidrags- och långivningen till bostadsförbättringar under nästkommande budgetår.

Från egnahemsstyrelsen har jag erfarit, att hittills anvisade anslagsmedel till bostadsförbättringsbidrag numera kunna antagas vara i sin helhet disponerade, medan av tillgängliga lånemedel till nybyggnadslån och förbättringslån omkring 2 respektive 3.5 miljoner kronor kunna beräknas vara odisponerade vid utgången av innevarande budgetår. Emellertid leder den eftersläpning av arbeten, varom jag nyss talat, även till en förskjutning i fråga om utbetalningen av bidrag och lån. Med hänsyn härtill torde enligt uppgifter från egnahemsstyrelsen vid detta budgetårs slut en kontant behållning av mer än 17 miljoner kronor komma att förefinnas å anslaget till bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden, av omkring 15 miljoner kronor å lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden och av mer än 11 miljoner kronor å de under fonden för låneunderstöd anvisade anslagsmedlen för lån till bostadsförbättringsverksamhet.

Det framgår av det anförda att ofta en lång tid förflyter från det ett bidrag eller lån beviljats tills detsamma tages i anspråk. I januari 1943 förefunnos förbättringsarbeten å tillhopa 12 miljoner kronor för vilka bidrag och lån hade beviljats före den 1 juli 1941. Man torde kunna förutsätta, att en del av dessa för lång tid tillbaka sedan beviljade bidrag eller lån icke komma att utnyttjas. Det synes mig föga tillfredsställande, att anslagsmedel på detta sätt reserveras för företag, som icke äro av större angelägenhetsgrad än att de år efter år kunna uppskjutas. Jag förordar därför, att bidrag och lån, om vilka beslut fattats före den 31 december 1941, få utbetalas allenast under förutsättning, att förbättringsföretaget påbörjats före den 31 december 1943, och att företaget, för vilka bidrag och lån beviljats under 1942, skola vara påbörjade senast den 30 juni 1944. De icke utnyttjade medlen kunna därefter disponeras till nya företag.

Den bostadsförbättringsverksamhet, som kommer att pågå under 1943 med stöd av tidigare beviljade bidrag och lån, kommer att bliva av ganska betydande omfattning. Den kommer säkerligen att taga de knappa tillgångarna på material och arbetskraft hårt i anspråk. Jag anser mig därför icke kunna förorda ytterligare medelsanvisning för bostadsförbättringsverksamheten. Jag anser mig heller icke kunna annat än i begränsad omfattning acceptera det av egnahemsstyrelsen antydda förslaget att på nytt disponera medel, vilka redan ställts till förfogande för förbättringsföretag. Ett sådant förfaringssätt torde endast böra komma ifråga för en fortsatt bidragsgivning i rena undantagsfall, då uppskov skulle medföra allvarliga olägenheter.

För att möjliggöra denna begränsade bidragsgivning, avsedd för fall, där angelägenhetsgraden ter sig särskilt trängande, torde riksdagens medgivande böra inhämtas att under nästa budgetår bevilja nya bidrag även efter det att det för ändamålet anvisade anslaget i sin helhet disponerats. Jag anser sålunda, att 400,000 kronor böra kunna tagas i anspråk för förbättring av kronolägenheter inom de sex nordligaste länen samt för förbättrande av bostäder åt lapparna. Vidare torde 100,000 kronor böra disponeras för iordningställande av fiskarbostäder enligt 1939 års kungörelse om statsbidrag till

dylika bostäder samt 100,000 kronor för lantarbetarbostadsbidrag jämlikt bestämmelserna i 1939 års kungörelse om lantarbetarbostadslån och lantarbetarbostadsbidrag. Till lantarbetarbostadslån torde nya anslagsmedel icke behöva anvisas för nästa budgetår. I anslutning till vad egnahemsstyrelsen föreslagit torde vidare visst belopp bära få tagas i anspråk för administrationsutgifter för vatten- och avloppsförbättringsverksamheten. För ändamålet torde för budgetåret 1943/44 bära avses 50,000 kronor, vilket belopp bör utgå av reservationsanslaget till bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden. Sammanlagt torde för nu avsedda ändamål och för bidragsverksamhet av särskilt trängande beskaffenhet bära kunna disponeras 1,000,000 kronor under budgetåret 1943/44.

Vad slutligen angår räntan å nybyggnadslån, förbättringslån och lantarbetarbostadslån, som må komma att beviljas under nästkommande budgetår, förordar jag, att denna oförändrat bestämmes till 3.25 procent.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *F. O. Ericson* i Boxholm *m. fl.* (I: 306) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Andersson* i Tungelsta *m. fl.* (II: 435) har hemställts att riksdagen måtte för budgetåret 1943/44 anvisa, till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor, till Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor, och till Lån för bostadsförbättringsverksamhet ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *B. A. Nilsson m. fl.* (I: 307) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Pettersson* i Dahl *m. fl.* (II: 432), har hemställts, att riksdagen måtte

a) bemyndiga och i mån av behov ställa medel till förfogande för beviljande under budgetåret 1943/44 av bostadsförbättringsbidrag intill ett belopp av 15,000,000 kronor,

b) avböja Kungl. Maj:ts uttalande om tillämpande av andra föreskrifter rörande tidpunkten för bostadsförbättringsarbetens färdigställande än dem, som i gällande författning redan förefinnas eller som kunna på administrativ väg utfärdas,

c) medgiva beviljande av lån och bidrag till kollektivt ordnad vattentäkt.

I två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *A. Löfvander m. fl.* (I: 311) och den andra inom andra kammaren av herr *N. Hammarlund m. fl.* (II: 440) har hemställts,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte påyrka kraftiga och effektiva åtgärder för nedbringande av landsbygdens och jordbrukets byggnadskostnader i enlighet med statsmakternas tidigare uttalade intentioner,

att när så erfordras uppskov med verkställande av byggnadsföretag på landsbygden, vartill bidrag eller lån av statsmedel beviljats, måtte i hittills sedvanlig utsträckning medgivas,

att bidrags- och lånemedel, disponerade för bostadsförbättrings- eller nybyggnadsföretag på landsbygden, som av vederbörande icke utnyttjas, i mån av behov skola kunna disponeras på nytt för därför avsett ändamål,

samt att till Bidrag för främjande av bostadsbyggande på landsbygden måtte beviljas ett förslagsanslag av 15 miljoner kronor.

Slutligen har i en inom första kammaren av herr *L. Johansson* väckt motion (I: 308) hemställts, att riksdagen måtte dels besluta, att lantarbetarbostadsbidrag icke må utgå, dels ock uttala, att sådana ändringar i grunderna för beviljande av lantarbetarbostadslån böra vidtagas, att den nu med lånen förknippade räntefriheten under en tid av tio år upphör, samt att för dylikt låns erhållande skulle förutsättas viss behovsprövning.

Utskottet.

De av 1942 års riksdag beslutade åtgärderna för främjande av bostadsbyggnadsverksamheten åsyftade att skapa förutsättningar för en lägenhetsproduktion under 1942, motsvarande ungefär hälften av 1939 års bostadsbyggnadsvolym. Av vad departementschefen anfört framgår att detta program kunnat tillfullo förverkligas. Sålunda färdigställdes under förra året icke mindre än 23,000 å 24,000 lägenheter. Detta betydande lägenhetstillskott innebär dock icke att bostadsbristen hävts eller ens minskats. På vissa orter har tvärtom, såsom framgår av departementschefens redogörelse, svårigheterna att ordna bostadsförsörjningen något ökats.

Med hänsyn härtill kvarstår tydligen ett oförminskat behov av fortsatt stödgivning åt bostadsproduktionen. Målsättningen för bostadsbyggnadsverksamheten under nu gällande förutsättningar bör, såsom departementschefen framhållit, vara att om möjligt minska bostadsbristen och i varje fall förhindra en ytterligare skärpning av densamma. Utskottet vill i detta sammanhang understryka vikten av att den säsongutjämning, som sedan ungefär ett år tillbaka synes ha kommit till stånd inom byggnadsproduktionen, blir bestående.

Vad härefter angår Kungl. Maj:ts förslag till *modifikationer i reglerna för tertiär- och tillägglånen*, vill utskottet till en början icke motsätta sig att lån undantagsvis beviljas för uppförande av egnahem inrymmande 5 rum och kök av normalstorlek. Utskottet förutsätter dock, att det lånebeviljande organet noga tillser, att ett verkligt behov av en bostad med denna storlek föreligger samt att behovet kan antagas äga en viss varaktighet.

I likhet med departementschefen anser utskottet, att tvåfamiljshusen böra i lånehänseende jämsställas med enfamiljshusen. Detta utesluter dock icke att för tvåfamiljshus kunna komma att tillämpas regler, som mera anpassats efter hyreshusets ekonomiska förhållanden. I händelse tvåfamiljshus uppföres av kommun eller därmed jämsställd företagare komma nämligen de speciella reglerna för långivning avseende enfamiljshus i kommunal eller därmed jämsställd regi att bli tillämpliga.

Utskottet har i likhet med departementschefen icke något att erinra mot att en närmare fixering av det kommunala bidragets storlek kommer till stånd, och finner härvid ett kommunbidrag, motsvarande 20 procent av överkostnaden vara lämpligt. Även med ett på dylikt sätt bestämt bidrag bör — såsom departementschefen framhållit — byggnadslånebyrån liksom hittills ha möjlighet att förfara efter omständigheterna i varje särskilt fall. Byrån bör således enligt utskottets mening bland annat äga möjlighet att jämka bidragsprocenten nedåt i sådana fall, där den nu föreslagna regeln, jämförd med förut gällande bestäm-

melser, innebär en för kommunen betungande ökning av det kommunala bidraget.

Detta ställningstagande innebär, att utskottet icke, på sätt föreslagits i motionen II: 431, kan förorda, att kravet på kommunal bidragsgivning bortfaller eller minskas till att avse en endast ringa del av överkostnaden.

Utskottet delar departementschefens uppfattning om lämpligheten av att det kommunala borgensåtagande, som erfordras för medgivande av ränte- och amorteringsfrihet beträffande viss del av tertiärlån för enfamiljshus, erhåller den ändrade innebörd, som närmare angivits i propositionen. Då det i 12 § 2 mom. kungörelsen om tertiärlån och tillägglån förekommande stadgandet om skyldighet för kommun att under byggnadstiden utöva kontroll över ett företag icke innefattar något åläggande utöver den kontrollskyldighet, som föreskrives i kungörelsens 28 §, har utskottet intet att erinra mot att förstnämnda stadgande utgår ur författningen.

Såsom departementschefen framhållit torde tillräckliga skäl saknas för bibehållande av gällande bestämmelser om maximering av tillägglånet till 90 respektive 95 procent av överkostnaden.

Byggnadslånebyråns av departementschefen förordade förslag om rätt för byrån att under vissa förutsättningar och villkor lämna förskott å preliminärt beviljade tertiärlån vill utskottet tillstyrka. Såsom departementschefen framhållit torde det lämpligen kunna uppdragas åt byggnadslånebyrån att utarbeta närmare bestämmelser i ämnet. I detta sammanhang vill utskottet understryka vikten av att denna fråga ordnas på ett för statsverket betryggande sätt.

Utskottet har icke något att erinra mot den av departementschefen föreslagna befrielsen för kommunerna från skyldighet att ställa intecknings-säkerhet för lån.

Av propositionen framgår, att byggnadslånebyrån vid beviljande av tertiärlån stundom godtager affärsbankslån såsom underliggande kredit. I den mån affärsbankslån förekommit har detta varit betingat av särskilda omständigheter, såsom avsaknad inom orten av annat kreditinstitut, svårighet att inom rimlig tid anskaffa viss begränsad del av fastighetskapitalet eller liknande skäl.

Departementschefen, som funnit sig sakna anledning till erinran mot byggnadslånebyråns praxis på förevarande område, har ansett att avgörandet i dessa frågor liksom hittills bör tillkomma byrån. I samband härmed har departementschefen förordat upphävande av den nu gällande föreskriften att räntegaranti kan lämnas endast för lån upptagna i vissa kreditinrättningar. Ränteeftergift bör sålunda enligt departementschefens uppfattning kunna ifrågakomma ej blott för affärsbankslån utan även för krediter, som lämnas av kommuner, kassor och stiftelser.

Utskottet anser lämpligt att något närmare utveckla spörsmålet om affärsbankernas ställning i förevarande hänseende.

Om frågan till en början ses ur statlig synpunkt torde det genast vara klart, att spörsmålet om affärsbankernas utlämnande av bottenlån i tertiärbelånade fastigheter icke kan skiljas från frågan om räntegarantins utsträckande till att omfatta jämväl affärsbankslån. Såsom byggnadslånebyrån framhållit måste

nämligen de under nuvarande förhållanden med statens stöd uppförda bostadsfastigheterna på grund av den avsiktligt snävt hållna avkastningskalkylen anses vara tämligen kriskänsliga, varför ett accepterande av underliggande, icke räntegaranterade krediter, i vissa lägen kan innebära allvarliga risker för fastigheternas ekonomi. Å andra sidan kan ett reservationslöst lämnande av räntegaranti för affärsbankslån komma att medföra betydande ekonomiska konsekvenser för statsverket.

Ur affärsbankernas synpunkt måste det uppenbarligen te sig såsom en diskriminering, att deras lån icke kunna räntegaranteras, i all synnerhet som obundna lån, lämnade av andra kreditinstitut, kunna utrustas med en dylik förmån.

Från andra kreditinstitut har framhållits, att en utvidgning av affärsbankernas belåningsmöjligheter i förevarande hänseende skulle, helst som nämnda banker för närvarande inneha betydande kapitalreserver, sannolikt medföra en skarp konkurrens på fastighetskreditens område, med risk för betydande fluktuationer i ränteläget och ty åtföljande häftiga rubbningar av den nuvarande relativa jämvikten mellan de fastighetskreditbeviljande organen.

Slutligen är att märka, att det, på sätt framgår av docenten Kocks utredning, ur låntagarsynpunkt under vissa förhållanden kan te sig förmånligt att anlita affärsbank i stället för annat kreditinstitut som bottenlånegivare.

Utskottet anser, i likhet med departementschefen, att någon anledning till erinran mot byggnadslånebyråns praxis i fråga om affärsbankslånen ej föreligger samt att byrån jämväl i fortsättningen bör få avgöra när omständigheterna äro sådana, att dylika lån kunna godtagas såsom underliggande kredit.

Då räntegaranti för affärsbankslån avses kunna lämnas endast under förutsättning att banken avgiver vissa förklaringar rörande räntevillkoren samt uppsägning av lånen, torde det i allmänhet ej finnas skäl för att i fråga om nämnda krediter tillämpa andra regler om ränteeftergift än dem som nu gälla beträffande övriga obundna lån. Utskottet har därför i huvudsak kunnat ansluta sig till förslaget om utsträckning av räntegarantin till att avse även affärsbankslån. Fall kunna emellertid förekomma, där statsverkets intresse motiverar, att utfästelsen om räntegaranti begränsas. Så torde bland annat vara förhållandet, då lån erbjudes mot en ränta som — oaktat densamma till en början ställer relativt sett mindre anspråk på eftergift — likväl framdeles kan, till följd av uppenbar risk för höjning, befaras bli för statsverket mera kostnadskrävande. Överhuvudtaget bör byggnadslånebyrån vid lämnande av räntegaranti för obundna lån särskilt tillse, att garantin ej bereder skydd mot annan räntehöjning än sådan, som vid lånets beviljande må te sig naturlig att kompensera genom statlig stödgivning. För att vinna ytterligare överblick av dessa frågor bör byggnadslånebyrån enligt utskottets mening kontinuerligt samråda med fullmäktige i riksbanken.

Amortering av sekundärlån framstår för utskottet såsom ett oeftergivligt säkerhetskrav. Vad departementschefen uttalat i denna fråga vill utskottet understryka.

Vad härefter angår det i motionen II: 2 väckta yrkandet om utredning av

frågan om statslån till kontantinsatser i bostadsrättsföreningar har utskottet sig bekant, att exempelvis Stockholms stad berett lägenhetsköpare möjlighet att under vissa förutsättningar erhålla ett kommunalt lån till bestridande av grundavgiften vid inträde i en bostadsrättsförening. Vidare har utskottet från byggnadslånebyrån erfarit, att ett flertal industriföretag bereda sina anställda liknande förmåner. Med hänsyn härtill anser utskottet — som finner vad i motionen anförts beaktansvärt — frågan om en utredning i ämnet kunna anstå i avbidan på de initiativ till frågans lösande, som kunna framkomma från kommunalt eller enskilt håll.

I motionen II: 441 har föreslagits medgivande för byggnadslånebyrån att vid prövning av låneframställningar från kooperativa byggnadsföretag utgå från den hyresnivå, som dessa företag tillämpade år 1939. Med hänsyn till de starkt varierande normer, efter vilka delägare i kooperativa byggnadsföretag ha att erlägga sina bostadsavgifter — skiljaktigheter i beräkningsgrunderna föreligga således i fråga om bland annat reparationskostnader, ränta å investerat kapital och amorteringar — anser utskottet emellertid det vara närmast ogörligt att för dessa fastigheter bestämma ett entydigt hyresbegrepp, jämförbart med allmänna marknadens hyror. Utskottet finner sig alltså av praktiska skäl icke kunna tillstyrka motionen.

Vidkommande medelsbehovet under nästa budgetår för tertiärlån och tillägglån finner utskottet ej anledning till erinran mot de av departementschefen framlagda förslagen. Utskottet förordar således, att anslaget till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet upptages till 50 miljoner kronor samt att anslaget till tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet — vilket liksom under innevarande budgetår bör kunna anlitas för utlämnande av de till egnahemslåneverksamheten knutna tillägglånen — upptages till 37 miljoner kronor. Utskottet har alltså funnit sig icke kunna förorda den begränsning i medelsanvisningen, varom hemställts i motionerna I: 311 och II: 440.

Vad härefter angår *låne- och bidragsgivningen för bostadsförsörjning åt mindre bemedlade, barnrika familjer* vill utskottet först vitsorda behovet av att en mjukare avveckling av familjebidraget kommer till stånd, då antalet minderåriga barn nedgår under tre. Departementschefens förslag i detta avseende ävensom i fråga om kommunernas ansvarighet under avvecklingsperioden kan utskottet tillstyrka.

Departementschefen har icke ansett sig kunna för närvarande förorda byggnadslånebyråns förslag om inledande av en försöksverksamhet för anskaffande av billiga bostäder åt barnrika familjer i fastigheter, som av kommuner eller därmed jämställda företag uppförts med stöd av lån enligt kungörelsen om tertiärlån och tillägglån. I motionerna I: 309 och II: 436, II: 442 samt II: 105 ha framställts yrkanden av samma innebörd som byggnadslånebyråns sålunda av departementschefen avvisade förslag; motionen II: 105 har dock en mera vittsyftande innebörd, i det att däri hemställts om familjebidragets anknytande till mindre bemedlade, barnrika familjer oavsett inom vilken fastighet de erhållit bostad.

Till stöd för sitt ställningstagande har departementschefen framhållit, att det synes påkallat att före en dylik utbyggnad av subventionssystemet avvakta de förslag i ämnet, som må komma att framläggas av bostadssociala utredningen.

Utskottet har erfarit, att bostadssociala utredningens slutbetänkande är att förvänta under loppet av instundande höst samt att detsamma torde komma att innehålla förslag i syfte att undanröja den nu rådande, enligt utskottets mening föga tilltalande ojämnheten i stödgivningen åt ifrågavarande familjer. På grund härav anser sig utskottet icke böra för närvarande föreslå någon ändring i gällande bestämmelser.

Med hänsyn till vad ovan anförts torde den begäran om utredning i ämnet, som framstälts i motionerna I: 41 och II: 50, icke böra bifallas.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts beräkningar av medelsbehovet för bostadsförsörjningen åt mindre bemedlade, barnrika familjer. I likhet med vad som gäller sedan budgetåret 1941/42 har förutsatts, att bränslebidrag skola utgå från det under femte huvudtiteln uppförda bidragsanslaget.

Anslaget till *bidrag till inrättande av pensionärshem* har av Kungl. Maj:t föreslagits upptaget till 2,000,000 kronor, i motionen II: 429 föreslås 3,000,000 kronor och i motionen II: 434 4,000,000 kronor.

Enligt vad utskottet erfarit har byggnadslånebyrån till Kungl. Maj:t med tillstyrkan överlämnat ansökningar om pensionärshemsbidrag å ett sammanlagt belopp av omkring 1,300,000 kronor, vilka ansökningar icke kunnat prövas på grund av att tillgängliga anslagsmedel tillfullo förbrukats. Därest medelsanvisningen för nästa budgetår begränsas till det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet, 2,000,000 kronor, kan det på grund av nuvarande livliga intresse bland kommunerna för byggande av pensionärshem med skäl antagas, att medelsbrist inträder redan under första hälften av nästa budgetår, vilket skulle få till följd ett avbrott i verksamheten för pensionärernas bostadsförsörjning. Ett dylikt avbrott vore enligt utskottets mening synnerligen beklagligt, och utskottet anser sig med hänsyn härtill icke kunna förorda en så begränsad medelsanvisning som föreslagits genom propositionen. Då medelsförbrukningen under innevarande budgetår uppgått till över 4 miljoner kronor synes ett lägre belopp icke böra anvisas för nästa budgetår. Utskottet tillstyrker alltså bifall till det i motionen II: 434 gjorda yrkandet.

I motionen II: 433 har hemställts om uppdrag för byggnadslånebyrån att tillhandahålla bidragssökande kommuner för pensionärshemsbyggande lämpliga standardritningar och arbetsbeskrivningar m. m. Någon större fördel torde emellertid knappast stå att vinna genom utarbetande av standardritningar, eftersom pensionärshemmens inre och yttre utförande måste komma att förete betydande variationer från ort till ort. Enligt vad utskottet erfarit torde vidare byggnadslånebyrån icke vara beredd att utan personalförstärkning fullgöra det ifrågavarande uppdraget. Med hänsyn härtill finner sig utskottet ej böra tillstyrka bifall till motionen.

Utskottet övergår härefter till att behandla *bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden*. Vidkommande frågan om förbättrad vattenförsörjning och förbättrade avloppsförhållanden ansluter sig utskottet till vad departementschefen i princip anfört i fråga om statlig stödgivning. Såsom i propositionen framhållits torde emellertid nu rådande brist på material och arbetskraft lägga hinder i vägen för andra statliga åtgärder än sådana av mera begränsad räckvidd. Utskottet inskränker sig således till att i likhet med departementschefen tillstyrka, att nu föreliggande möjligheter att inom ramen för den statsunderstödda bostadsförbättringsverksamheten lämna bidrag och lån till ekonomiskt stöd åt vatten- och avloppsföretag bibehållas, varvid de modifieringar böra ske, som kunna erfordras för ett mera rationellt bedrivande av verksamheten.

Att vatten- och avloppsförhållandena för ett antal närbelägna lägenheter ordnas med gemensamma anläggningar kan givetvis innebära en stor fördel. Med hänsyn härtill vill utskottet framhålla angelägenheten av att bestämmelser snarast komma till stånd om bidrag och långivning jämväl till sådana gemensamma ledningsföretag. Då emellertid fortsatta överväganden av denna fråga, såsom departementschefen framhållit, äro nödvändiga, är utskottet icke berett att tillstyrka bifall till motionerna I: 307 och II: 432, i vad dessa avse nyssberörda ämne.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot att lantarbetarbostadsbidrag — om 300 kronor — få utgå också till anordnande av vatten- och avloppsledning, som ej sker i samband med andra arbeten. Av detta ställningstagande följer, att utskottet ej funnit sig böra tillstyrka yrkandet i motionen I: 308 om avskaffandet av lantarbetarbostadsbidrag. I likhet med motionären vill utskottet emellertid ifrågasätta, huruvida icke understödet till lantarbetarbostäder bör göras beroende av behovsprövning rörande sökandens ekonomi. Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Majt tager detta spörsmål ävensom frågan om räntevillkoren för lantarbetarbostadslån under övervägande då fråga uppkommer om ytterligare anslag till låneverksamheten. Utskottet är med hänsyn härtill icke berett att tillstyrka de förslag i dessa ämnen, som framlagts i nämnda motion.

Vad departementschefen anfört angående administrerandet av den statliga bidrags- och långivningen till vatten- och avloppsföretag liksom också beträffande lämpligheten av att i mån av behov ställa medel till egna-hemsstyrelsens förfogande för inköp av brunnsborrningsattiraljer samt för anordnande av utbildningskurser för brunnsborrare föranleder ej erinran från utskottets sida.

Utskottet kan vidare ansluta sig till vad departementschefen förordat i fråga om statsbidrag till förbättrande av de renskötande lapparnas fasta bostäder. Dylika bidrag böra således kunna uppgå till högst 3,000 kronor samt bestridas från anslaget till bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden.

Vidkommande härefter frågan om medelsanvisning för nästa budgetår för bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden så torde, enligt vad egna-

hemsstyrelsen uppgivit, anslaget till förbättringsbidrag redan nu vara i sin helhet disponerat, varemot reservationerna å anslagen till nybyggnadslån, förbättringslån och lantarbetarbostadslån beräknas vara så stora att ytterligare medelsanvisning för beviljande av lån ej synt styrelsen erforderlig. Behovet under nästa budgetår av förbättringsbidrag har av styrelsen uppskattats till 15 miljoner kronor.

Departementschefen har, under hänvisning till att en betydande eftersläpning konstaterats föreligga i fråga om utförandet av arbeten, för vilka bidrag eller lån beviljats, samt att förty en avsevärd arbetsreserv här uppstått, ansett stor återhållsamhet böra iakttagas med avseende å bidrags- och långivningen till bostadsförbättringar under nästa budgetår. Med hänsyn härtill ha nya anslag för här ifrågavarande verksamhet icke äskats å riksstaten för nästa budgetår. I syfte att möjliggöra en viss begränsad bidragsgivning även under budgetåret 1943/44 har emellertid departementschefen framlagt vissa förslag. Sålunda föreslås, att arbeten, för vars utförande lån och bidrag tidigare beviljats, skola vara påbörjade inom viss tid vid äventyr att låne- eller bidragsbeslutet eljest skall anses förfallet. Arbeten av mindre angelägenhetsgrad antagas sålunda kunna utmönstras, varigenom medel skulle frigöras för stödjande av andra företag. Därför begäres bemyndigande att få disponera sammanlagt högst 1,000,000 kronor för bidragsgivning till vissa specialändamål samt bidragsverksamhet av särskilt trängande beskaffenhet ävensom till bestridande av vissa administrationskostnader hos egna hemsstyrelsen.

I motionerna I: 306 och II: 435, I: 307 och II: 432 samt I: 311 och II: 440 ha yrkanden framställts i syfte att möjliggöra en i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag vidgad bidragsgivning.

Utskottet delar så till vida departementschefens uppfattning, att företag, som äro av ringa angelägenhetsgrad böra utmönstras. För vinnande av detta syfte synes det jämväl utskottet ändamålsenligt att beslut skall kunna meddelas om annullerande av bidrag och lån, som beviljats för arbeten, vilkas angelägenhetsgrad är sådan, att deras utförande utan större olägenhet kan tills vidare uppskjutas. En dylik omprövning bör emellertid ske med stor varsamhet. Med hänsyn härtill kan utskottet icke ansluta sig till förslaget om utsättande av allmänna tidsfrister, inom vilka arbetena skola vara påbörjade för att beviljat bidrag eller lån skall få utgå. Utskottet vill i stället förorda, att de bidrags- och lånebeviljande myndigheterna efter en inventering av samtliga fall, i vilka lån eller bidrag till ännu icke påbörjade arbeten beviljats före 1942 års utgång, undersöka i vad mån det kan vara berättigat att till förmån för nya ansökningar av högre angelägenhetsgrad utsätta viss tidsfrist. Genom en dylik inventering skulle den fördelen vinnas, att statsmakterna vid tiden för nästa års riksdag hunnit förskaffa sig en allmän överblick på området, varigenom fastare underlag för ett ställningstagande i ämnet skulle erhållas.

Medel, som genom omprövningen frigöras, böra givetvis kunna disponeras för nya företag.

Med vad utskottet sålunda uttalat, anser sig utskottet ha besvarat de i motionerna I: 307 och II: 432 samt I: 311 och II: 440 gjorda yrkandena i ämnet.

I likhet med departementschefen anser utskottet, att medel för nästa budgetår icke behöva anvisas för utlämnande av nybyggnadslån och förbättringslån.

Utskottet kan således icke tillstyrka bifall till de i motionerna I: 306 och II: 435 framställda yrkandena om beviljande av nya anslag för berörda ändamål.

Däremot kan utskottet — delvis på grund av sitt ställningstagande till frågan om de äldre låne- och bidragsbesluten — ej ansluta sig till departementschefens mening rörande medelsanvisningen för bidragsgivningen. Såsom motionsvis framhållits är det här ofta fråga om företag av hög social angelägenhetsgrad. Med hänsyn härtill synas nya medel böra anvisas för ändamålet. Anslagets storlek anser utskottet lämpligen kunna bestämmas till 10,000,000 kronor. För att förhindra uppkomsten av bristsituationer i fråga om arbetskraft och material bör emellertid till anslaget knytas det förbehållet, att ett belopp av 7,000,000 kronor får disponeras på det sättet, att företagen icke få igångsättas förrän efter särskilt medgivande av Kungl. Maj:t. Från anslaget torde böra utgå de belopp om tillhoppa 650,000 kronor, vilka enligt departementschefens mening böra avses för bidragsgivning av speciell natur samt för bestridande av administrationsutgifter för vatten- och avloppsförbättringsverksamheten.

I nuvarande läge anser sig utskottet icke böra förorda i motionerna I: 311 och II: 440 framlagda förslag om åtgärder för nedbringande av landsbygdens och jordbrukets byggnadskostnader.

Under återopande av det anförda och då vad departementschefen i ovan ej berörda delar anført icke givit utskottet anledning till särskilt uttalande får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må

A. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 41 och II: 50, I: 309 och II: 436, II: 105 samt II: 442 godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 7 maj 1943 förordade ändrade grunder för bidragsverksamheten för främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer,

B. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 307 och II: 432 samt I: 311 och II: 440 godkänna av utskottet förordade ändrade grunder rörande bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden,

C. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna II: 431 och II: 441 godkänna av utskottet förordade ändrade grunder rörande tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet och tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet,

D. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medgiva, att ränte-

foten för bostadsansaffningslån, nybyggnadslån, förbättringslån och lantarbetarbostadslån, vilka må komma att beviljas under budgetåret 1943/44, bestämmas till 3.25 procent,

E. för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

1) till *Statens byggnadslånebyrå: Avlöningar* ett förslagsanslag av 638,000 kronor,

2) till *Statens byggnadslånebyrå: Omkostnader* ett förslagsanslag av 245,000 kronor,

3) till *Främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer* ett förslagsanslag av 6,000,000 kronor,

b) i anledning av motionerna I: 306 och II: 435, I: 307 och II: 432 samt I: 311 och II: 440 till *Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden* ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor,

c) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 429 samt med bifall till motionen II: 434 till *Bidrag till inrättande av pensionärshem* ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor,

F. för budgetåret 1943/44 å kapitalbudgeten anvisa

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

1) under statens utlåningsfonder till *Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer* ett investeringsanslag av 20,000,000 kronor,

2) under fonden för låneunderstöd till *Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet* ett investeringsanslag av 50,000,000 kronor.

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 311 och II: 440, i vad desamma avse här ifrågasvarande anslag, under fonden för låneunderstöd till *Tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet* ett investeringsanslag av 37,000,000 kronor,

II. att motionerna I: 311 och II: 440, i den mån de ej behandlats under I. här ovan, må anses besvarade genom vad utskottet anfört,

III. att motionerna I: 306 och II: 435 samt I: 307 och II: 432, i den mån de ej behandlats under I. här ovan, må anses besvarade genom vad utskottet anfört,

IV. att motionerna I: 308, II: 2 och II: 433 ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 18 juni 1943.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson* i Malmö, *Torsten Ström, Bernhard Nilsson, Bäckström, Sven Larsson, Bäcklund, Karl Andersson, friherre De Geer, Gustaf Karlsson, Ekströmer* och *Persson* i Skabersjö; samt

från andra kammaren: herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Skoglund* i Doversborg, *Eriksson* i Stockholm, *Andersson* i Prästbol, *Danielsson, Isacsson, Hansson* i Rubbestad, *Andersson* i Malmö, *Mårtensson, fru Alvé*n, herrar *Pettersson* i Dahl och *Eriksson* i Frägsta.

Reservationer:

1:o) beträffande *modifikationer i reglerna för tertiär- och tillägglånen* av herrar *friherre De Geer, Ekströmer, Persson* i Skabersjö, *Skoglund* i Doversborg, *Hansson* i Rubbestad, *Pettersson* i Dahl och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del (sid. 26—29) bort hava följande lydelse:

»Vad härefter — — — ur författningen.

Då ett upphävande av gällande bestämmelser angående tillägglånets maximering skulle innebära en viss, låt vara begränsad utvidgning av subventions-systemet, anser sig utskottet icke kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i förevarande hänseende.

Byggnadslånebyråns av — — — I: 311 och II: 440.»;

2:o) beträffande *låne- och bidragsgivningen för bostadsförsörjning åt mindre bemedlade, barnrika familjer* av herrar *Johan Nilsson* i Malmö, *Bäcklund, Jonsson* i Eskilstuna, *Isacsson, Andersson* i Malmö, *Mårtensson* och fru *Alvé*n, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande i denna del (sid. 29 och 30) bort hava följande lydelse:

»Vad härefter — — — bostadssociala utredningen.

Av motionerna I: 309 och II: 436 framgår, att Malmö stad utarbetat vissa förslag, avsedda att tillämpas för en sådan försöksverksamhet som åsyftas i byggnadslånebyråns skrivelse. Då det enligt utskottets mening skulle vara av värde, om statsmakterna vid det ställningstagande i frågan som inom en icke avlägsen framtid torde kunna förväntas, hade tillgång till vissa praktiska erfarenheter på området, anser sig utskottet böra tillstyrka bifall till nysnämnda båda motioner. Däremot kan utskottet, i avbidan på de förslag, som må komma att framläggas av bostadssociala utredningen icke ansluta sig till det i motionen II: 105 framlagda förslaget.

Med vad sålunda anförts anser sig utskottet ha besvarat motionen II: 442 ävensom det yrkande om utredning i ämnet, varom hemställts i motionerna I: 41 och II: 50.

Utskottet har icke — — — uppförda bidragsanslaget.»;

dels ock, i anslutning härtill, att punkten I A. i utskottets hemställan bort hava följande lydelse.

»A. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 309 och II: 436 samt med avslag å motionerna I: 41 och II: 50, II: 105 och II: 442 godkänna av utskottet förordade ändrade grunder för bidragsverksamheten för främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer.»;

3:o) beträffande *bidrag till inrättande av pensionärshem* av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, Bäckström, friherre De Geer, Ekströmer, Persson* i Skabersjö, *Skoglund* i Doverstorp, *Danielsson, Hansson* i Rubbestad, *Pettersson* i Dahl och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande i denna del (sid. 30 och 31) bort hava följande lydelse:

»Anslaget till — — — 4,000,000 kronor.

Utskottet finner i likhet med motionärerna en höjning av förevarande anslag i och för sig önskvärd. Emellertid har utskottet, med beaktande särskilt av rådande läge på arbetsmarknaden samt svårigheterna i fråga om materialförsörjningen ansett sig icke kunna för närvarande förorda en högre medelsanvisning än 2,000,000 kronor.

I motionen — — — till motionen.»;

dels ock, i anslutning härtill, att punkten I. E. c) i utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

»c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 429 och II: 434 till *Bidrag till inrättande av pensionärshem* ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.»;

4:o) Beträffande *bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden* av herrar *Johan Bernhard Johansson, friherre De Geer, Ekströmer, Persson* i Skabersjö, *Skoglund* i Doverstorp, *Danielsson, Hansson* i Rubbestad, *Pettersson* i Dahl och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande i denna del (sid. 31—33) bort hava följande lydelse.

»Utskottet övergår — — — vatten- och avloppsförbättringsverksamheten.

Utskottet tillstyrker bifall till de i motionerna I: 311 och II: 440 framställda yrkanden, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte påyrka kraftiga och effektiva åtgärder för nedbringande av landsbygdens och jordbrukets byggnadskostnader i enlighet med statsmakternas tidigare intentioner.

Under återopande — — — utskottet hemställa.»;

dels ock, i anslutning härtill, att punkten II i utskottets hemställan bort hava följande lydelse.

»II. att riksdagen, med bifall till motionerna I: 311 och II: 440, i vad desamma avse landsbygdens byggnadskostnader, må besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder till nedbringande av berörda kostnader.»;

5:o) av herr *Pettersson* i Dahl.

Bilaga A.

Till statsutskottet.

Genom remiss den 5 februari 1943 har Kungl. Maj:t anbefallt statens byggnadslånebyrå att till riksdagens statsutskott avgiva yttrande över motion nr 50 i andra kammaren av herr Andersson i Alfredshem m. fl. angående åstadkommande av enhetlighet i avseende å de förmåner, som vid olika former av statens bostadslån beviljas barnrika familjer.

Med återställande av remissakten får byggnadslånebyrån i underdånighet anföra följande.

I motionen uttalas tvenne önskemål, nämligen *dels* att familjebidrag i överensstämmelse med de regler, som gälla i fråga om familjebidrag i samband med bostadsanskaffningslån, måtte utgå till barnrika familjer, vilka efter den 30 juni 1943 erhålla egnahemslån — till tidigare egnahemslåntagare borde dylika bidrag endast utgå i särskilda fall och efter prövning av egnahemsstyrelsen — *dels* att egnahemsinnehavare, som icke erhållit bostadsanskaffningslån men vars familj sedermera tillvuxit, så att den uppfyller villkoren för att erhålla familjebidrag, måtte komma i åtnjutande av dylikt bidrag, varigenom en eljest påtaglig orättvisa i behandlingen av familjer, som äro likställda med avseende på barnförsörjningsbörd, skulle upphävas.

Vad beträffar det förstnämnda önskemålet vill byggnadslånebyrån hänvisa till sitt remissutlåtande den 26 oktober 1942 om egnahemsstyrelsens i skrivelse den 24 augusti 1942 framlagda förslag av enahanda innebörd. Byrån, som fann egnahemsstyrelsens framställning i och för sig behjärtansvärd, erinrade om att den i skrivelse till Konungen (socialdepartementet) den 26 augusti 1941 själv avgivit förslag i syfte att bereda de barnrika familjerna hjälp till deras bostadskostnader utöver vad nuvarande författningar tillstodja. Icke desto mindre fann sig byrån för det dåvarande böra avstyrka egnahemsstyrelsens hemställan. Såsom skäl anfördes följande.

Av statsfinansiella och andra orsaker hade byrån i sitt eget omnämnda förslag ansett sig föranlåten att begränsa planerna på det utvidgade stödet åt barnrika familjer till att avse hjälp åt barnrik familj i eget hem för att *bevara* det egna hemmet. Även egnahemsstyrelsens förslag hade en begränsad räckvidd för den aktiva befolknings- och bostadspolitik, vilken byrån i likhet med egnahemsstyrelsen fann angelägen. Då byrån hade sig bekant, att man inom befolkningsutredningen förberedde förslag till en långt mera vittgående, allmän reglering och samordning av åtgärder från det allmännas sida till fromma för de barnrika familjerna, ansåg byrån, att man icke gärna, innan detta förslag blivit framlagt, borde fortskrida på de partiella reformernas väg. Egnahemsstyrelsens framställning borde därför icke föranleda någon åtgärd. I förbigående påpekade byrån, att egnahemsstyrelsens förslag till viss del kunde realiseraras inom ramen av gällande författningar med byggnadslånebyrån som statsorgan. Härtill vill byrån nu tillägga, icke endast att möjligheter redan finnas för mindre bemedlade, barnrika familjer att för nybyggnad av eget hem erhålla bostadsanskaffningslån för fördelaktigare villkor än egnahemslån, utan att dessa lån också i stor utsträckning utnyttjas för ombyggnad. En familj med egnahemslån, som vuxit ut till flerbarnsfamilj, kan därför erhålla bostadsanskaffningslån och sedan i anknytning därtill familjebidrag.

I sitt här refererade remissyttrande den 26 oktober 1942 framhöll byrån såsom en angelägenhet av vikt, vilken knappast hade tillräckligt beaktats av egnahemsstyrelsen i dess förslag, att den eventuellt vidgade verksamhet till förmån för de barnrika familjerna, som i en eller annan form kunde komma att

beslutas, bleve inordnad under sådana regler, att man vunne garantier för enhetlighet i ärendenas sakliga behandling och undveke kompetenskonflikter mellan skilda statsorgan. Det vore enligt byråns mening nödvändigt att nå fram *antingen* till ett sammanförande av de olika statsorgan som handha bostadsförsörjningsverksamheten *eller* till en gränsreglering dem emellan med klar överskådlighet över verksamhetsfältet.

Motionärernas andra önskemål, att egnahemsinnehavare måtte komma i åtnjutande av familjebidrag, så snart hans familj uppnått den storlek, som motsvarar gällande minimivillkor för erhållande av dylikt bidrag, oaktat han icke beviljats bostadsanskaaffningslån, är otvivelaktigt mycket behjärtansvärt. Det är givetvis i och för sig en riktig tanke, att en familj, som på ett tidigt stadium skaffat sig en tillfredsställande familjebostad, skall kunna erhålla familjebidrag, därest den verkligen blir en flerbarnsfamilj. Ett genomförande för närvarande i full omfattning av detta förslag skulle emellertid för att säkerställa de bostadssociala standardkravens upprätthållande kräva en stor administrativ kontrollapparat. Det torde vidare komma att medföra synnerligen vittgående finansiella konsekvenser. Denna fråga torde komma att beaktas i bostadssociala utredningens slutbetänkande.

Då med avseende på båda de i motionen framställda önskemålen fullständiga utredningar torde vara att vänta inom en snar framtid, kan byrån ej tillstyrka, att åtgärder för närvarande vidtagas i av motionärerna åsyftad riktning.

I motionen hävdas vidare, att det icke skulle finnas tillräcklig anledning att, då det gäller egnahemsläntagare, såsom förutsättning för familjebidrag påfordra medverkan från kommunernas sida i någon form. Bidragen finge nämligen anses ha ett befolkningspolitiskt syfte, som det ankomme på staten att tillgodose.

På denna punkt får byrån till sist, liksom i sitt ovan refererade utlåtande om egnahemsstyrelsens skrivelse, vari samma uppfattning gjordes gällande, anmäla avvikande mening. Enligt byråns erfarenhet har kommunernas ställning såsom förmedlingsorgan varit en av hörnstenarna i verksamheten för de barnrika familjernas bostadsförsörjning. Då därtill kommer, att statsmakterna vid 1942 års riksdag inskräpft kommunernas allmänna skyldighet att medverka vid bostadsförsörjningsfrågornas lösning, finns det så mycket mindre anledning att i fortsättningen avstå från att utnyttja kommunernas personalkänedom och förtrogenhet med lokala förhållanden och underlåta att bevara deras medansvar för de barnrika familjernas välfärd.

I detta ärendes slutliga avgörande ha deltagit samtliga byråns ledamöter utom herr Isacsson, varjämte avdelningschefen Rosén varit närvarande vid förhandlingarna.

Stockholm den 19 april 1943.

Statens byggnadslånebyrå.

Kurt Bergström.

Alf Johansson.

Bilaga B.

Till riksdagens statsutskott.

Genom beslut den 5 februari 1943 har Kungl. Maj:t anbefallt egnahemsstyrelsen att till statsutskottet avgiva yttrande över de likalydande motionerna I: 41 och II: 50 angående åstadkommande av enhetlighet i avseende å de förmåner, som vid olika former av statens bostadslån beviljas barnrika familjer. Med anledning härav får egnahemsstyrelsen anföra följande.

De ifrågavarande motionerna, vilka avse familjebidrag till barnrika egnahemslåntagare, överensstämma till innehållet helt med ett förslag, som styrelsen framlagt i sin skrivelse den 24 augusti 1942 angående anslagsberäkningar för egnahemsverksamheten m. m. för budgetåret 1943/44. I en annan skrivelse samma dag angående vissa anslag under femte huvudtiteln har styrelsen framställt förslag om motsvarande förmån för innehavare av nybyggnads- och förbättringslån.

Av statsverkspropositionen till 1943 års riksdag (Kapitalbudgeten, bil. 6, punkt 15) framgår, att chefen för jordbruksdepartementet icke tillstyrkt förslaget om särskild medelsanvisning till barnrika egnahemslåntagare. Chefen för socialdepartementet har vid anmälan av frågan om anslag till bostadsändamål för nästa budgetår (femte huvudtiteln, punkt 21) icke fattat ståndpunkt till styrelsens förslag beträffande bidrag till barnrika innehavare av nybyggnads- och förbättringslån.

Styrelsen — som med hänsyn till det motstånd som mött styrelsens ifrågavarande förslag icke fullföljt den närmare utredningen i ämnet — kan själfallet icke i och för sig ha något att erinra mot ett tillmötesgående av de föreliggande motionerna, vilka såsom nämnts helt bygga på styrelsens förslag.

Emellertid får styrelsen erinra om att riksdagen i skrivelse den 8 juli 1942, nr 423, i anledning av riksdagens år 1941 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1940—30 juni 1941, under punkt 9 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte i rationaliseringssyfte låta verkställa utredning rörande den statliga låne- och bidragsverksamheten för egnahems- och bostadsförbättringsändamål. Genom beslut den 19 februari 1943 har Kungl. Maj:t uppdragit åt bostadssociala utredningen att verkställa erforderlig utredning i detta ämne. Skäl synas tala för att i samband härmed de förslag vinna beaktande, som framställts av styrelsen och motionärerna.

I detta ärendes handläggning hava deltagit överdirektören Ytterborn samt samtliga ledamöter med byråchefen Ericsson som föredragande.

Stockholm den 23 mars 1943.

För överdirektören:

Yngve Ericsson.

*Bilaga C.**Till statsutskottet.*

Genom remiss den 5 februari 1943 har Kungl. Maj:t anbefallt statens byggnadslånebyrå att till riksdagens statsutskott avgiva yttrande över motion nr 105 i andra kammaren av herr Persson i Stockholm m. fl. om viss ändring av gällande bestämmelser om bidrag från anslaget till främjande av bostadsförsörjningen för mindre bemedlade, barnrika familjer.

Med återställande av remissakten får byggnadslånebyrån i underdånighet anföra följande.

Motionärerna ha otvivelaktigt rätt däri, att de mindre bemedlade, barnrika familjerna i nuvarande bostadsmarknadsläge befinna sig i en besvärlig situation och med avseende på sin bostadsförsörjning löpa större risker än andra familjer. Byggnadsverksamheten till förmån för barnrika familjer har visserligen under det senaste året haft en betydande omfattning. Särskilt ha egnahem för barnrika familjer byggts i större utsträckning än någonsin. Och mera planeras. Produktionen är emellertid ojämnt fördelad, och för många orter gäller, vad som säges i motionen, att tillgången på lägenheter för barnrika familjer, som med avseende på rymlighet och hyra kunna godtagas, är begränsad.

Den i motionen berörda frågan om de sociala olägenheter, som anses vara förbundna med sammanförandet i särskilda barnrikehus och inom begränsade områden av ett stort antal barnrika familjer, torde komma att upptagas till behandling i bostadssociala utredningens slutbetänkande, varför byggnadslånebyrån ej finner anledning att nu ingå på desamma.

Däremot vill byrån påpeka, att när verksamheten för främjande av de barnrika familjernas bostadsförsörjning började, denna hade ett speciellt bostadspolitiskt syfte. Det gällde att åstadkomma en höjning av dessa familjers bostadsstandard, som icke kunde vinnas endast genom hyresbidrag till vilka lägenheter som helst. Detta syfte består och kommer alltfört att bestå, ty det av motionärerna föreslagna systemet med hyresbidrag till de barnrika familjerna, vilka endast »knytas till de boende och icke som nu är fallet även till fastigheterna», kan icke realiseras av brist på lägenheter. Bostadsanskaffningssynpunkten måste därför alltjämt beaktas. En närmare och allsidig utredning av detta problem torde också kunna emotses i bostadssociala utredningens slutbetänkande.

För närvarande vill byrån inskränka sig till att ge sitt erkännande åt det berättigade i motionens syfte. Åtskilligt talar i nuvarande bostadsmarknadsläge för åtgärder i den av motionärerna anvisade riktningen såsom komplettering av hittills föreliggande former för bostadshjälp till de barnrika familjerna, särskilt med hänsyn till ojämnheten i de kommunala initiativen.

Byrån anser emellertid övervägande skäl tala emot att gå så långt, att familjebidragen skulle kunna knytas till vilka lägenheter som helst. De finansiella konsekvenserna av detta av motionärerna föreslagna system skulle med all sannolikhet bli oöverskådliga. Och med hänsyn till de bostadssociala standardkrav, som måste upprätthållas, skulle systemets tillämpning förutsätta en omfattande administrativ kontrollapparat.

I skrivelse till Konungen (socialdepartementet) den 18 mars 1943 har byrån själv föreslagit vissa modifikationer av nu gällande bestämmelser om bidrag och lån. I den promemoria rörande bostadsförsörjningen (Statens off. utredn. 1942: 3), som omnämnts i propositionen nr 221 till 1942 års riksdag, ifrågasattes, om det icke kunde anses lämpligt, att familjebidrag till

flerbarnsfamiljer och eventuellt andra familjer med minderåriga barn kunde utgå även för lägenheter, som med stöd av tertiärlån och tilläggs lån uppfördes av kommuner och allmännyttiga bostadsföretag. I anslutning härtill men utan att vilja föregripa, vad som kunde komma att föreslås i ämnet av bostadssociala utredningen, som upptagit denna fråga till övervägande, anhöll byggnadslånebyrån, att Kungl. Maj:t måtte utverka bemyndigande för byrån att inleda en mindre försöksverksamhet i syfte att skaffa bostäder åt sådana enligt gällande regler familjebidragsberättigade familjer, som för närvarande sakna möjlighet att erhålla plats i barnrikehus. Denna verksamhet skulle bedrivas så, att byrån, med anlitande av det för familjebidrag anvisade anslaget, tills vidare skulle låta dylika bidrag utgå jämväl för lägenheter i byggnader, som uppfördes med stöd av tertiärlån och tilläggs lån, förutsatt att dessa tillhörde kommuner eller därmed i länehänseende jämställda företag.

I detta sammanhang vill byrån även erinra om det lagförslag om behovsprövning på hyresmarknaden, som av härför tillkallad utredningsman nyligen utarbetats inom finansdepartementet. Dylik behovsprövning bör enligt utredningsmannens mening ifrågakomma för orter, där situationen på bostadsmarknaden gör en sådan åtgärd särskilt påkallad. Vid prövning av frågor om den i lagförslaget stadgade hyreslicens, vars meddelande av hyresnämnd utgör villkor för träffande av hyresavtal om lägenhet, som är avsedd att helt eller till väsentlig del nyttjas till bostad, skall hyresnämnden fästa särskild vikt vid att tillgodose bostadsbehovet bland annat för familjer med barn.

I vad mån resultaten av ovan nämnda, av byrån föreslagna experimentverksamhet ävensom av bostadssociala utredningen framdeles framlagda förslag kunna komma att giva anledning till utvidgning av bostadsbidragsverksamheten, vill byrån med hänsyn till pågående utredning, vilken kan väntas bli färdig inom en nära framtid, nu ej upptaga till diskussion.

I detta ärendes slutliga avgörande ha deltagit samtliga byråns ledamöter utom herr Isacson, varjämte avdelningschefen Rosén varit närvarande vid förhandlingarna.

Stockholm den 19 april 1943.

Statens byggnadslånebyrå.

Kurt Bergström.

Alf Johansson.